

E mellett mind ennap 8 órától 2-ig a kamaránál dolgoztam évenként 450 pengő frt díjért. E három év alatt e Takarékpénztárba tettem 1200 frt. ezüstben, könyvekre költöttem 600 frt. pengőt; a többi pénz pedig háztartásomra ment el, s e mellett még az életnek is meglehetősen örvendtem. Ezt azért jegyzém föl, hogy kitűnjék, mikép az ócsárlott magyar irodalom is el tudta embereit tartani, azokat tudniillik, a kik dolgozni akartak. Pest, decz 30-án 1844. *Nagy Ignác*z.

Az akadémia levéltárából. — Közli

SZILY KÁLMÁN.

ATILLA BIBLIOGRAPHIÁJA.

— Első közlemény. —

E füzetben az Atilla-kérdés kerülvén szóba, alkalmoszerűnek tartom közzétenni a hun királyra vonatkozó könyvészeti jegyzeteimet. Lajstromom kétségkívül nem teljes, mert egy világtörténelmi nagy alak bibliographiája, mint uttörő munka, nem merítheti ki tárgyát. Már pedig az egyetemes irodalomban eddigelé még csak számbavehető kísérlet sem történt Atilla bibliographiájának összeállítására. Meuselius (*Bibliotheca Historica*. Lips. 1790) 12 szerző, Valentinelli (*Bibliografia del Friuli*. Venezia, 1861) 23 szerző idevágó művét ismerteti; az előbbi igen alaposan, az utóbbi hibákkal zsúfoltan. Chevalier (*Répertoire des sources historiques du moyen âge*. Paris. 1877—1883. I.), Ruelle (*Bibliographie générale des Gaules*. Paris, 1880) és Pohler (*Bibliotheca historico-militaris Cassel*, 1887) fél-féldalnyi összeállítása, még kevésbé számít, mint az előbbieik. Úgy-hogy könyvészeti munkákból egyetlen teljesen szabatos könyvczímert sem nyerhetvén, e cikk összeállításában, saját jegyzeteim kivül, semmi előmunkálatra nem támaszkodhattam.

Az egyenesen Atilláról szóló könyveken kivül, csak azokat vettem itt tekintetbe, melyekben lapfő vagy rubrum emlékezik Atilláról. E szerint pl. a *Corpus Script. Hist. Byz.*, Pertz Monumentái, Baronius Annalesei, a Bollandisták, Du Chesne, Bouquet és más gyűjteményes nagy munkák, mivelhogy rubrumaik csak fejezetszámok, melyekben ennélfogva nyoma sincs Atillának: lajstromomban nem említettnek. Az ezekben foglalt, Atilláról szóló írók: Procopius, Prosper, Idatius, Paulus Diaconus, Comes Marcellinus, Gregorius Turonensis, Flodoardus stb. stb. — különben is könnyen föllelhetők akár az egy Thierrynél az idézetekben. Míg az én jelen dolgozatomnak épen az a célja, hogy az elszórt, együtt sehol föl nem található művek ismeretére kalauzolja a kutatókat.

A magyar krónikák kézíratainak lajstromát szintén azért mellőztem, mert együttesen megkapható ismeretes kézikönyvekben, és mert gazdálkodnom kell a térrel. A nyomtatott művek különböző kiadásait is, pusztán csak térkímélés végett csoportosítottam egyetlen szám, és pedig az általam ismert legrégibb kiadások évszáma alatt.

Ha fontolóra veszem, irodalmunkban rendszerint minő szegényes anyagkészlettel szóltak eddig Atilla életéről s ha megtekintem főkép a legközelebb közzéteendő második közlemény adatait, melyek ismeretével Thierry is nagyon gazdagíthatta volna mondáinak anyagát: azt a fáradságot a mit gyűjteményem átnézésére, s annak pótlására fordítottam, nem tartom kárbaveszettek. Egyébként is régi módszerem, hogy fölvetett tárgynak először is összes irodalmával ismerkedem meg, mert a nélkül, nézetem szerint, alapos, önálló véleményt nem adhatunk.

I.

KÉZIRATOK.

1.

Iuenci Celij Calani Dalmate hiftoria de Athila hunoꝝ rege jncipit.
Kezd.: »Hvnni qui et auares nūc autem vngari || in ultima meo-
thida quae palus est scitharum || . . . . habitauerunt | . . . .«

Végén: »in fenatu acceptis uulneribus cō || foffus interijt —
Deo Gracias.«

* Az *escoriali* kir. könyvtár XV. századi díszes hártya-codexe. A 4-rétű gyűjteményes codex 39—46. leveléig terjed; könyvtári száma Plut. III, arm. g. nro 18.

2.

Iuenci CELLĪ Dalmatae Attila, conuerſi ex Graeco in Latinum,
a Pontico BELVĪNO.

* A *milanói* Ambrosianában V. ö. Epistola Pii Nicolai Garelii, ex Diurnis Trevoltianis 1715. mens. Octobr. art. 134 l. M. Bel: Adparatus ad Hist. Hung. Psonii, 1735. Dec. I. Mon. III. a praefatio után. Ugyanez lesz azon »Attilae historia, codex pergam.« melyet említ az Index MSS. Latinorum Bibliothecae Ambrosianae Mediolani. De Montfauconnál: Bibliotheca Bibliothecarum Manuscriptorum Nova. Parisiis, 1739. I. 508.

3.

Juveni Coelii Calani Dalmatae de Athilae Vita.

(*Velenczében?*) Cod. ms. a Nicolao Claudio Fabricio de Peirese inventus et ablatas, Venetiis.

* »Il Giustiniano . . . parla di Celio Calano con tali sentimenti: »Juventius Celius Athilae vitam ex Prisci & Jordanis Historia excerptam (is fuit magister epistolarum Theodosii junioris, & ad ipsum Athilam legatus) ceteris, ut mihi quidem videtur, diligentius scripsit.« Fu stampata la prima volta in Venezia in fine delle Vite di Plutarco, presso il Pincio nel 1502. per opera di Girolamo Squarciafico. Tuttavia circa il 1600. era così rara, che il Peireschio la tenne per inedita, per quanto abbiamo dal Gassendo: »Quum anxie requisisset ex Paulo Servita, ex Scaligero, ex Casaubono, ex eruditis aliis, equid novissent de Juventio Celio Calano Dalmata, cujus Codicem ms. de Athilae Vita Venetiis asportaverat; is ut ederetur, animum applicuit.« Vit. Peiresch. pag. 50.« Lásd Marco Foscarini: Della Letteratura Veneziana. Padova, 1752. 2-r. I. 247.

4.

Attilae Regis Hunnorum Vita à Juuentio Cælio Callano Dalmata defcripta, ch. 4.

* *Pádovában.* »Huius exemplar vetustum in Bibliotheca Joan. Rhodii: ex quo aliisqu; eiusdem notae Autorem correctissimum emittemus.« Bibliothecae Patavinae Manuscript. publicae et privatae. Studio et opera Jacobi Philippi Tomasini. Vtini, 1639. p. 127. nro 3.

5.

Attila Hunnorum Rex Juency Caelŷ.

* A *római* Bibliotheca Vaticana 5263. sz. codexe. Mely korból való, nem tudom, mert a codexet nem láttam, s ezímet csak a könyvtár olvasószobájában lévő régi kézirati lajstromból (Index Inventarii Cod. MSS. Bibliothecae Vaticanae. 1632—1637) írtam ki.

6.

Juveni Cælii vita Attilae Hunnorum Regis.

* *Londonban.* Mss. Biblioth. Norfolc. in Coll. Greshamensi Londini. Catalogus librorum Ms. et impressorum Bibliothecae norfolciana, olim arundeliana ab Henr. D. Norfolciae regiae societati londinensi donatae. Lond. 1681. 4-r.

7.

Juveni Cælii Calani hiftoria Athile. Kezd.: Hunni qui et Auares, nunc autem Ungari stb.

* Az *eichstädti* (bajorországi) püspöki seminarium könyvtárában, No. 345. (mon. Rebdorf), hártya-codex, 1469-ből. Bél Mátyás fölhasználta Calanus kiadásához (Adparatus. Posenii, 1735) ezt a kéziratot, mely akkor még a rebdorfi ágostonrendi kolostor tulajdona volt. Ujabban ismertette Pertz: Archiv der Gesellsch. für ältere deutsche Gesch. Hannover, 1847. IX. 555.

8.

de Attila rege Hunnorum

* A *bambergi* királyi könyvtár »Historia Satyrica gestarum rerum regum atque regnorum et summorum pontificum a mundi exordio usque ad Henricum VII.« feliratú XIV. századi gyűjteményes codexében a 198—205. lapon. V. ö. G. H. Pertz: Archiv der Gesellschaft für ältere deutsche Geschichtskunde. Hannover, 1838. VI. 54.

9.

(Juveni Coelii Calani Dalmatae) hiftoria Attilae

* A *müncheni* kir. könyvtárban (Nr. 22382), hova »ex Bibliotheca canonicae ord. Praemonstrat. in Windberg« került. A XV. s XVI. századból való 2-r. kötet, összesen 98 lev.; ez, melynek első levele hiányzik a f. 72—83. terjed.

10.

Juveni Cælii Calani Dalmati, Hiftoria de Attila Hunorum rege. (Másolat Troster János regensburgi kanonok másolata után.) Paduæ 5. Maji 1469. 2-r.

* A *stockholmi* kir. könyvtár XVI. századi papir-codexe. Említi: Benzelstierna: Brefwäxling p. 66. 113. Dr. B. Dudik: Forschungen in Schweden

für Mährens Geschichte. Brünn, 1852. S. 243. Az 1469-ki hártya-codex, melyről e másolat készült, jelenleg az eichstädti püspöki seminarium könyvtárában van; ismertették a 7. sz. alatt.

11.

Juveni Celi Dalmatæ Historia de Attila Hunnorum rege incipit 2-r. Bencelius jegyzeteivel kiadásra szánva.

* A *linköpingi* gymnasium könyvtárában. Ez lesz a másolat, melyre vonatkozólag Garelli így írt Bél Mátyáshoz: »... quod idem (t. i. Calanus kiadását), ante plures annos, Upsaliae praestare meditatus fuerat, Henricus Benzelius Suecus, qui dum in Iuuenicum, e tenebris in quibus latuerat, erudum, incumberet, datis ad. Cl. virum Fontaninum literis, eundem sollicitauerat, vt si quid de hoc scriptore haberet, secum communicare non detractaret. De hac meditata Benzeli editione, mentio quoque fit a Fabricio, ... suae Bibliothecae Latinae.« L. Bel: Adparat. in praef.

12.

Vita Atilæ.

* ? »Érdy mondása szerint a *M. Nemzeti Múzeumban* (Mátray jegyzékében nincs meg). Cod. MS. membr. saec. VIII. aliquot tantum foliorum. (Jankovich-gyűjt.)« Toldy Ferencz irodalomtörténeti jegyzetei közt a M. Tud. Akadémia kéziratárában.

13.

1. Leonardus Aretinus i vitã et mortẽ Attilæ regis Vngarie. Kezd.: Hunni qui et anares (!) nunc vero Vngari jn vltima meothida que palus ẽ Scitharum. . . Vége: acceptis vlnneribus confoffus interijt. Amen. Et fic ẽ finis hiftorie Attilæ.

2. Jvdicium de Cometa que apparuit Anno dni. M^o cccc. 68. vicefima fecunda die menfis septembris in ciuitate Hyftropolitana alias pofonienfi. pro Sereniffimo principe et dno. dno Mathia Dei gracia hwngræ dalmacie croacie etc. Rege compofitum.

3. Hiftoria stb. (incunabulum).

* A *sárospataki* ev. ref. főiskola könyvtárában. XV. századi papir-codex, initialékkal és rubrumokkal. Czimúl Kazinczy e sorokat írta: »Codices duo Kazinczyani, manu scripti, et tertius, typis excusus, qui, pro more Deltophilorum, quod ante annum 1500 prodierit, manuscripti instar habendus est: 1. Leonardus, etc. 2. Judicium, etc. 3. Historia translata, etc. — Illati Bibliothecae Collegii Ev. Helv. Conf. ex collectione mea. Sign. Széphalom, in agro Tokajensi, ad diem 4-tam Mart. 1807. Franc. Kazinczy.«

Legvégén, a 12. levélen, szintén Kazinczy keze írása: »Leonardus Brunus ab Aretio natus est circa 1369, mortuus Florentiae, 1443. Catalogum operum eius apud Gessnerum. Codex hic MS. migravit in meam possessionem ex fornicibus antiquariorum dissoluti sub Francisco, prius Romanorum, nunc Austriae Imperatore, Romano-Germanici Imperii, hincque concidit in Bibliothecam Illustris Collegii Ev. Helv. Conf. Sáros-Patakiensis. — Széphalom, in agro Abaujváriensi. Calend. Martii MDCCCVII. Franc. Kazinczy.«

14.

Leonardus Aretinus i vitã et mortẽ Attilæ regis Vngarie — Ex codice meo, Bibliothecae Collegii Evang. Helv. Conf. Sáros-Patakiens. illato, exscripti, Tibique, Comes Amplissime, Francifce Széchenyi de

Sarvari Felfw-Videk, Aurei Velleris, Ord. item S. Januar. Neap. Equ. Cubicul. R. Magifter, Tab. Septemv. Judex. Cott. Simegh. Supr. Comes, Francisco Aug. a cubic. intimifque Status Confil. &c. &c. l. d. Franciscus Kazinczy de Ead., Cott. Abaujwar, Bihar, Saros, Zatthm. et Zemplen Tabb. Judic. Adffeffor. — Szepthalmî, in agro Caffouiensi M. d. ccc. viij. Kezd.: HVnni qui et auares. . . Vége: interijt Amen. Et sic eft finis hyftorie Attilae.

* A *Magyar Nemz. Muzzeum* kéziratárában (65. Oct. Lat.). Az egész, az eredetit utánzó betűkkel másolva. Czímlap + 34 lap.

15.

1. Leonardus Aretinus ī vitā et mortē Attilae regis Vngarie. (Czímlap + 64 lap.)

2. Jvdicium de Cometa stb. mint az előbbi. (Czímlap + 63 lap.)

* A *Magyar Nemz. Muzzeum* kéziratárában (Oct. Lat. 64.), hova Jankovich Miklós gyűjteményével került. Az egész Kazinczy kézírata. A betűformákat is utánozza, mindenik sor alá, szokott írásával, másodsor is leírja a szöveget. A vörössel megírt cím alá Kazinczy e sorokat írta: »Ex Codice meo, Bibliothecae Collegii Helv. Conf. Evangelicor. Sáros-Patakien. illato, exscripti ego Franciscus Kazinczy, Mense Junio, 1807. Széphalmî, in agro Abaujváriensi.«

16.

f. 49—67. LEONARDVS ARETINVS IN VITAM ET MORTEM ATILAE REGIS VNGARIAE. 4-r. 35 lap.

* A *M. Tud. Akadémia* kéziratárában: Tört. 4-r. 30. sz. A sárospataki eredeti példányról Toldy számára készítve, ki javításokkal ellátva, sajtó alá rendezgette. Toldy erre vonatkozó töredékes jegyzetei egy külön csomóban vannak a következő cím alatt: »Magyarok krónikáját illetők. III. Leonardi Aretini Attila« (1—68 levél).

17.

De prima expeditione Attilae Regis Hunnorum in Gallias ac de rebus gestis Waltharii Aquitanorum Principis Carmen epicum seculi VI.

* A *Karlsruhei* nagyhercegi udvari könyvtárban, melynek kéziratok catalogusába e megjegyzéssel van bevezetve: »Impressum Lipsiae sumptibus Swikkerti 1780. 4-to, curante Frid. Christoph. Jonath. Fischer Icto et profess. Hallensi: sed in fine mutilum. Quem defectum Cl. Molter bibliothecae marchionum Badensium e codice eiusdem bibliothecae supplevit in Meusselii Literatura Historica; postea vero totum carmen edidit in suo opere Beiträge zur Geschichte und Literatur, aus einigen Handschriften der markgräflichen badischen Bibliothek.«

18.

»Anno ab incarnatione dni 1245 . . . reperti sunt isti libri in sacrario ecclesiae Pataviensis et de voluntate dnorum Canonicorum revoluti sunt et purgati et annotati in hunc modum: — Isti sunt libri dni Ottonis episcopi Pataviensis, quos reliquit in Camera sua Pataviae: . . . ITEM ATTLA VERSIFICE.« — Otto de Lonstorf passauai püspök könyveinek lajstromában: Metropolis Salisburgensis. I. 201, V. ö. Reguly-album. 49. l. Talán a fentebbi?

19.

De SS. et Cave: C. Sollius Apollinaris Sidonius, Historia Attilae Regis et Obsidionis Aurelianensis, suadente Leone Evarigis Regis Consiliario suscepta et inchoata, statim vero prae taedio laboris intermissa.

* A *zágrábi* érsekség könyvtárában, L. Repertorium Manuscriptorum et Monumentorum Diplomaticorum, ex bibliotheca Exc. D. Episcopi Zagradiensis. — Martini Georgii Kovachich Senquiciensis Manuscriptorum volumen complectens Repertorium Manuscriptorum et Monumentorum Diplomaticorum in expeditione diplomatico-literaria conscriptum, anno 1810. 1811. 1812. (kéziratban) p. 207. — Kovachich főttebbi jegyzetét, Sidoniusnak, Atilla gallus kortársának életével együtt azon mód megleltem Guilielmi Cave Scriptorum Ecclesiasticorum Historia Litteraria cz. művében (Genevae, 1693. p. 259. 2-r.), hol e munka Sidonius »scripta deperditái« közt van említve.

20.

177^a — 200^b Chronicon Ungarorum usque ad regem Salomonem versibus rhythmicis compositum in fine mutilum cum prologo, qui incip.: »De culmine dignitatis huius seculi«... et expl.: »in omnibus recognovit.« Textus incip.: »O heres summi regis«... et expl.: »dux gliscit pietate.« Rubricae: 7. Aliud genus ritmicum in quo dicitur de electione Athile in regem et de conditionibus suis. — 8. Aliud genus ritmicum in quo dicitur quomodo Athyla rex destruxit omnes civitates Reynenses. — 9. Aliud genus ritmicum in quo agitur quomodo Athyla post praedictum bellum fecit tributarias regiones multas et destruxit Franciam et Flandriam. — 10. Aliud genus ritmicum in quo dicitur de pompa et strenuitate regis Athyle. — 11. Ritmus... in quo dicitur de conjugio regis Athyle ultimato et morte illius. — 12. Aliud genus ritmicum... in quo dicitur de scismate Chabe et Aladarii filiorum regis Athyle.

* A *bécsi* es. udvari könyvtárban, XIV. századi papir-codex; vízjegye szárnyas sárkány. Nro 3352 (Hist. eccl. 78.) 203 f. (f. 201 vacat.). Nyomtatásban kiadta Engel: Monumenta Ungrica. Viennae, 1809. p. 1—54. »Fragmentum Chronici Hungarorum rithmici tempore Ludovici I. Regis Hung. conscripti« czím alatt.

21.

Hec est chronica Venetiarum per annos Dom. nostri Jesu Christi divisa... ultimo insertum est omnes rectores qui fuerunt per ducalem magnificentiam destinati tam ad partes Dalmatiae et Croatiae quam Ystrie. f. 3—10. Actum primum de hedificatione Venetiarum (1421) et... devastatione multarum civitatum facta per Atilam — mala fine Atile translatione sedis Aquil. in Gradum.

* A *velencei* San Marco könyvtárban, XIV. századi hártya-codex. Nro 202, a. 312, l. 240 (L. X. XXXVI a.) Ma.

22.

Chronica De Tuta La Provintia De Venexia: 1. Come Attila Flagelum Dei vene in Italia e la destructione lui fexe... 2. De li Re e Imperadori... 3. De tuti li offitii e dignita de Venexia... 4. Chro-

nica dal anno 421 fino al 1490 . . . . 5. Tute le Chasade de li Zentili Homini de Venexia, . . .

* *Londonban?* »In one vol. sm. folio, unpublished Ms. with 170 coloured Coats of Arms, with the title-pages adorned with painted borders and illuminated initials, bound in red velvet, gilt edges, £6. Venice, 1490—91.« Catalogue of illuminated Manuscripts, from the IXth century. Offered by Bernard Quaritch. London, July, 1877. No. 309. p. 44.

23.

Loco X. Fol. 22—24. »E da saver che lo Exercito de Attila destrusse molte Zitta et luoghi per il che molti Zentil homeni de queste Città et terre per la tema del detto Attila se redusseno insieme deliberradi de dover habitar in queste lagune etc.«

A *bécsi* császári udvari könyvtárban. Codex Ms. Nr. 5588. (Hist. prof. 123). Cod. Ms. chart. sec. XVI. (Foll. 97). Chmelnél. I. 646.

24.

Giovanni Giacomo Caroldo, Chronica Venetiarum italica ab urbe condita usque ad annum 1382 et mortem ducis Andreae Contarini, cum dedicatione ad ducem et Senatores reipublicae Venetae. Dedicatio incip.: »All Serenissimo . . . . Il humil Seruo Joan iacomo Caroldo . . . . Sogliono gl'huomeni che uiuono col discorso . . . .« Et expl.: »tenere sempre nella grazia sua.« Chronica incip.: »Athila Re de Heruli partito di Scithia passando . . . .« Et expl.: »essendo hormai uenuto l'hora che andiate a ripossare.«

A *bécsi* cs. udvari könyvtárban, XVI. századi papircodex. Nro 6153 (Fosc. 230), 400 f.

25.

Atila rex Hunnorum. — Andreae Danduli Venetorum ducis Chronicon Venetum, a Pontificatu S. Marci ad annum usque M. cccxxxix.

A *milanói* Ambrosianában. Muratori használta; de kiadása alapszövegéül a modenai Biblioteca Estense codexét vette: Rerum Italicarum Scriptores. Mediolani, 1728. XII. 74.

26.

Henricus Dandolo, Chronicon Venetum usque ad 1373. Incip.: »Jera re in Ongaria Attila . . . .« Expl.: mormoravano contra el ditto so Signor.«

* A *bécsi* cs. udvari könyvtárban, XVII. századi papir-codex. Nro. 6580. (Fosc. 94), 73. f.

27.

(Muglen's Chronik der hunnen.)

VII. Wie der kunig Etzel strait mit patricio vnd den romern vnd ander stete vnd landes vill.

VIII. Wie der kunig Etzel lyes turn setzen in vier weg der werlde vnd vil stete bestereit etc.

(Wy der kunig Etzel tzoeh an den reyn tzu kaln.)

IX. Von dem tode des kuniges Etzels etc.

X. Wie kunig chaba stroit mit aladrio seinem pruder vmb daz reich. NB. a szövegben Aldrius (Aladarius).

(Wie daz reich kungis etzels nach seynem tode sich teylet und tzu reyss.)

* A *wolffenbütteli* könyvtárban két különböző XIV. századi codex (a zárjelbe tett fejezetcímek a variánsra vonatkoznak). Engel fedezte föl 1804-ben. Kiadta Kovachich: Sammlung kleiner, noch ungedruckter Stücke in welchen gleichzeitige Schriftsteller einzelne Abschnitte der ungarischen Geschichte aufgezeichnet haben. Ofen, 1805. I. 1—96. l.

= A főttebbi kiadás censurái példánya a *M. Nemz. Muzzeum* könyvtárában (191. Fol. Germ.), e cím alatt: HENRICI MUGLENI CHRONICON HVNNORVM. Ráírva: »Budae 5^a septemb. 1804. Imprimatur. Josephus Beresovich mpr. Revisor Libr. ad Ex C. R. L. Hung.« Az utolsó oldalon: »Notandum: Hanc antiquissimi et adhuc ignoti Chronici copiam ut obtinerem et accuratam, et quo celerius, et ut plura quoque ex eadem Bibliotheca Guelpherbitensi facilius aquiram, sacrificavi unum vas (Antalkonem) vini Tokayensis ex uvis passis confecti, et circiter sex aureos, per quod id effeci ut mihi utrumque MSS. vetus oblatum fuerit in specie submittendum pro 3 vel 4 mensibus, uti Epistolae hac de re scriptae testantur. Budae d. 8. Octobris 1804. M. G. Kovachich, mpr.« 89 lap

= Muglen stb. A *pozsonyi* ev. lyceum könyvtárában, 2-r. XV. századi másolat.

= Heinrich von Muglen Magyarok Krónikája, a Kovachich által kiadott és kiadatlan Pozsonyi MSC. szövegei egybeolvasásának leltára. Összeolvasta és jegyezte br. Mednyánszky Dénes. 2-r. 41 lev. továbbá:

Heinrich von Muglen Magyarok Krónikája a Kovachich által kiadott és a kiadatlan Pozsonyi MSC. szövegei egybeolvasásánál mutatkozó tárgytartalmi különbségek. Jegyezte br. Mednyánszky Dénes. 2-r. 8 lev. A Nemz. Muzzeum könyvtárában, 1077. és 1078. Fol. Germ. E másolatot br. Mednyánszky D. 1847 végén, tanuló korában készítette Lichner Pál felügyelete alatt Pozsonyban. A wolffenbütteli szövegektől »a pozsonyi codex annyiféle eltéréseket mutat, hogy mint az összehasonlítás eredménye e krónikának külön új kiadása véte-tett szándékba. Ennek valósítása azonban a koresemények folyamában abba-maradt.«

= Muglen krónikája megvan még a *bécsi* udv. könyvtárban (No 2866 és 2919) a XV. századból; a *boroszlói* Elisabeth Bibliothekban, No. 281; a *heidelbergai* egyetem könyvtárában (Pal. Germ. No. 4), melyet Petrovics Fridrik (Tudománytár. 1835) és Karl Bartsch (Die altd. Handschriften der Universitäts-Bibl. in Heidelb. 1887.) ismertettek. Megvan végre a heidelbergai példányról vett másolatban a *M. Tud. Akademia* kézírattárában.

28.

»Petrus Crinitus, quonam modo consilium vastandae Romae Attila deseruit. — Ita negligenter Lengletus in Catal. des principaux Hist. T. XIV. p. 152 . . . hoc scriptum, nobis ignotum, carmen esse videtur poëtae Florentini celeberrimi saeculi XV.« Ld. Bibliotheca historica, instructa a B. G. Struvio, aucta a Chr. G. Budero, nunc vero a I. G. Meuselio . . . emendata. Lipsiae, 1790. Vol. V. P. I. p. 341.

29.

P. Callimachi experientis Attila liber de Attilae vita et moribus egregie descriptus, & ad hoc argumentum pertinens & propterea Turcicis rebus additus, excusus Aganoae per Joannem Lezerium (így? a nyomtatványon »Secerium« áll, ld. ezt, az 5. sz. alatt) an. 1531. 4-r.

* A *bécsi* cs. udvari könyvtárban, kézirat. Ld. De Montfauconnál. I. 570.

30.

1. ATTLA CALLIMACHI POETAE ET ORATORIS REGIS POLONIAE CLARISSIMI.

2. Cimbriaci poetae protrepticum in Attilā Callimachi.

3. Quintius Aemilianus Cimbriacus in Attilae Callimachi auscultationem ad Maximilianum D. Phederici Caes. F. Ro. Reg.

* A *modenai* Biblioteca Estense XV. századi díszesen illuminált hártycodex. 4-r. Nro CXV. A »Cenni Storici della R. Biblioteca Estense in Modena. Con appendice di Documenti Modena, 1873. p. 30. és 81.« az egész codex tartalmát így veszi fel: »Callimachi Attila. Quinti Aemiliani nonnulla in Attilam. Cicero: Epistolae aliquot. Cod. membr. in 4-o. Saec. XV.«

31.

1. 1^{ab}. Quintius Aemilianus Cimbriacus, Protrepticum in Attilam Callimachi. Incip.: »Et quid sic properas foras abire . . .« Expl.: »Subscriptore meo tibi hermolo.«

2. 1^b — 5^b. Idem, In Attilae Callimachi auscultationem ad Maximilianum Friderici Caesaris filium. Incip.: »Falsa est multorum querela Maximiliane . . .« Expl.: »Callimachus Cimbriaco longe politice audientus est.«

3. 5^b — 6^a. Idem, In Attilam Callimachi encomiasticum. Incip.: »Attila Callimachi regem uisure Quiritum . . .« Expl.: »Inter adorata (sic) pocula gratus ero.«

4. 6^a — 18^a. Philippus Callimachus Experiens, Attila. Incip.: »Gothos siue Agriagri (sic) inopia . . .« Expl.: »descriptum est supra interiisse.«

* A *bécsi* cs. udvari könyvtárban, XV. századi papircodex. Nro 3522. (Rec. 1030.) az egész, 337 lev. 4-rét. — Az itt idézett műveknek és szerzőjüknek a tudós Meuselius csak épen hogy a híret hallotta, s a következő érdekes sorokban emlékezik azokról (Bibliotheca Historica. Lipsiae, 1790. Vol. V. pars I. p. 341) »Q. Aemilianus Cymbriacus, de gestis Attilae, contra Callimachum. — Ita negligenter admodum Lengletus in Catal. des principaux Hist. T. XIV. p. 152. Multum haec verba vaga nos cruciarunt; tandem indagavimus, auctorem se nuncupasse Quintum Aemilianum, Cimbricum, quia in Cimbria, Slesvicii, natus esset saeculo XV, eamque varia poemata Latina (v. Fabricii Bibl. Lat. med. et inf. aet. L. I. p. 69) in lucem edidisse: scriptum vero ipsum prorsus nos fugit; carmen itidem esse, verosimile videtur.

32.

»Nro. 15800. Bonfini; Cornelissonio Bockenbergio, curante. 239.^d (Van Hulthem). (Titre.) Ex Antonio Bonfinio de rebus Hungarorum collectis. — Cet ouvrage est une histoire d'Attila et de ses successeurs,

jusques à Mathias Corvin. — Inc.: Hic imperandi cupidissimiy. — Latine. Autogr. dd. 1582.«

* A *brüsszeli* kir. könyvtárban. Catalogue des Manuscrits de la Bibliothèque Royale des Ducs de Bourgogne. Bruxelles et Leipzig, 1842. II. 424.

33.

(Nicolai Olahi) Athila seu Hungaria.

* A *bécsi* es. udvari könyvtárban. »Vgl. Belius in Appar. Decad. I. mon. 1, nach e. von Alaus (!) nicht corrigirten Exemplare, dieses ist corrigirt. Est prorsus diversum ab illo, Atila inscripto, in appendice Sambuci ad Bonfinium a p. 862. edit. Wechel. 1581.« Ld. Joseph Chmel: Die Handschriften der k. k. Hofbibliothek in Wien. Wien, 1840. I. 614.

34.

In Praefatione Athilae, siue (Iehúzva: descriptionis) Hungariae: ad Lectorem Carmen. — Kezd.: Si nihil in nostro est lepidi gratiue libello . . . Vége: Nam licitis docuit votis parere portentum Quae magni nobis ponderis instar erant. — Carmina R^{mi} Do: Nicolai Olahi, Archiepiscopi Ecclesiae Metropolitanæ Strigoniensis. &c.

* A *budapesti* Egyetem könyvtárában (H. 46), hova a nagyszombati egyetem könyvtárából került. XVI. századi papirkézirat, 2-r. a 19. levélen a. b. (összesen 36 sor).

35.

Libri Attile flagellum Dei. CzímSOROK: Liber primus Attile flagellum Dei translatus de cronica in lingua Franciae per Nicolaum, olim D. Johannis de Casola, de Bononia. Kezdeté:

Deu fils la Vergen, li souverain criator,
Jeshu Crist verais il nostro redemptor . . . .

* A *modenai* Biblioteca Estense miniature rajzokkal ékes XIV. századi codexe. Két kötetben, 4. r. Paul Lacroix szerint (Notices et extraits des manuscrits concernant l'histoire de France et la littérature française, conservés dans les bibliothèques d'Italie. Paris, 1839. 8. r.) »Ce roman, qui paraît une traduction de l'histoire de Juvenus Coelius Calanus, est rempli de notes marginales écrites de la main de J. M. Barbieri, auteur d'un traité Della Origine della Poesia rimata, publié par Tiraboschi.«

36.

Breve trattato d'alcune cose sequite doppo la morte d'Attila a. 428.

* Az *upsalai* egyetem könyvtárában, XVI. századi papir-kézirat, Celsiana, Nro 61.

37.

ATILLA VI DUX HUNGARORUM et REX I. Gentilium.

Mausoleum Potentissimorum Ac Gloriosissimorum Regni Apostolici Regum & Primorum Militantis Ungariae Ducum Vindicatis è mortuali pulvere Reliquiis ad gratam apud posteros memoriam à IVsto et Vero patrlae DoLore ereCtVM. Az előszó alatt: Comes Franciscus de Nadasd.

* A *M. Nemz. Muzzeum* kéziratárában, Oct. Lat. 59. I. 4 levél, a XVII. századból. — Voltakép a Nádasdy-féle, 1667-ben megjelent Mausoleum stb. másolata (ld. Nyomtatv. 42. sz. alatt ezt).

38.

Attila Hunnorum rex, quam ex historicis delineatum superiorum indultu in illustri Salana publicae doctorum censurae exponit M. Rudolphus Roht Ulmensis respondente Jo. Christiano Papa, Westhusio, Thuringio. Jenae apud Samuelem Krebs typographum 1671.

* A *budapesti* egyetem kéziratárában, G. 101. A kéziratok nyomtatott catalogusában (I. 172) »Satana« áll Salana (Saal-tól) helyett.

39.

ATTILAE primi regis Hunn. et uxoris ejus Heriche uitae Delineatio. Kezd.: Atila (a szövegben mindig így), Bendekuzi Principis Filius. Első fele a Trophaeum EstorAsianumból véve; másik része compilatio. Külön lapon: Jacobi Hoffmanni Profess. Basileens. Vita Attilae (mindig így írva). Kezd.: Attila Hungarorum rex, Scythia natione . . .

* A *M. Nemz. Muzeum* kéziratárában, a XVII. sz. végéről való papirkézirat. Miscellanea Historico-Hungarica. Tom. I. fr. 5. Oct. Lat. 59.

40.

f. 14. Famiglie Patrizie venute di Aquileja a Venezia; item dalla città di Concordia dopo la ruina di Attila.

Libri nel quale vi è descritta la Nobiltà Veneta con tutti li figlioli, Serenissimi Dogi dal primo creato sino al Regnante Rè, Cardinali Principi, Nepoti di Papa con la ballottatione di tutti quelli che si hanno aggregato alla detta nobiltà, fratti, preti, famiglie estinte sin hora, con altre curiosità.

* A *müncheni* királyi könyvtárban (Ital. 327), XVII. század végéről való 4-r. papirkézirat.

41.

f. 387. Oratio Attilae ad Milites post sui electionem in Regem continens gratiarum actionem. — f. 393. Oratio Attilae ante Pugnam Catalaunicam ad Milites habita strenue esse pugnandum. — f. 399. Oratio Aetii, qua dissuadet Trasimundo impetum in Hunnos. — f. 403. (—408.) Oratio Attilae, qua se purgat in Concione de Fratricidio.

* A *M. Nemz. Muzeum* kéziratárában: Collectanea Historica Variorum Tom. V. Fol. Lat. 400. XVIII. századi kézirat. — Legujabban angol fordításban »Speech of Attila« cím alatt kiadta Th. Hodgkin: Italy and her invaders 376—476. Oxford, 1880. II. 144—146.

42.

Dissertatio de nummis Atevlae regi Attilae male attributis, quam lectionibus historicis anni 1739. praemisit Christoph. Frid. Ayrmannus primarius philos. et hist. professor, bibliothecarius acad. et h. t. philosophorum ordinis iterum decanus. Giessae, typis Eberh. Henr. Lammers acad. typogr.

A *budapesti* egyetem kéziratárában, G. 101. I. Kézir. czimjegyzéke, I. 172.

43.

NOVELLA DEL NASCIMENTO D'ATTILA RE DEGLI UNGHERI da Sebastiano Erizzo. Kezdeté: Trovasi nelle Istorie degli Vngheri scritto, che Osdrubaldo Re di Vngheria ebbe una figliuola piena di singolare e maravigliosa bellezza. Vége: mancando dell' una delle parti il naturale appetito, mancherebbe la cura della propagazione perpetua.

* A *firenzei* Reale biblioteca nazionale centrale-ban, Palat. 615. — (27. — E, 5, 6, 25). XVIII. századi kézirat, papiroson. Terjedelme 10 számozatlan levél; az első levélen csak a cím, a 3 utolsó egészen tiszta.

44.

De Regia Atillae, in praedio Bánhalma praetensive quaesita. — Hivatalos jelentés: E generali congregatione die 28^a February 1792. in Oppido Jász-Berény continuativè celebrata.

* A *M. Nemz. Muzem* kéziratárában, hova Jankovich gyűjteményével került. Fol. Lat. 373. Egykorú kézirat, 2-r., 6 lap.

45.

Atilla flagellum Dei (ex Sigleri Cron. Cap. 1. p. 2.)

Titulus Atillae.

Atillae mors.

* A *sárospataki* ev. ref. főiskola könyvtárában, Szombathi János 1799-ki jegyzetei közt, 8-r. 2. lap.

46.

Buda 's Átila (kitörölve: mint testvérölő). Tragoedia 5 (kitöröive: 4) felvonásban. Irta Vajda Péter. (Történik Etellakon a Tisza s Maros között. Történeti alapja a többek közt Fessler Átilájából.)

* Eredeti kézírata *gyűjteményemben*; mongol formatum, 40 számozatlan levél. Vajda Péter egy töredéket kiadott belőle »Atila és Buda« cím alatt az Athenaeum 1838. évfolyamában, ld. ezt. Egészen, a következő harmadik cím alatt jelent meg: »Buda Halála.« Szomorujáték öt felvonásban Vajda Pétertől. Közrebocsátá Zsilinszky Mihály. Pest, Kilián Gy., 1867. 8-r. 108 l.

47.

A Hun Király (dráma öt szakaszban) (Jelige:) Ibis in Urbem. Toldy kezével: Drámai pályamunka 1843-ra. 8^l szám. Vettem martius 19. 1843. 1^b: »Személyzet. Atilla. Kádár, nemzet bírása. Etius. Buda, Upsár, vezérek« stb. 8-r. 90 lap.

* A *M. Tud. Akadémia* kéziratárában. Magyar Irod. (színművészet) 4-r. XX. k. 174.

48.

Etele és Buda. Rege Hat Énekben. Írta Baksai Dániel. Kezd.:

Ősi királyok fény-laka,
Messze híű Budavár!
Tenger lenne a vérből, mely
Ormodat áztatta már.

Vége, hol Buda és Pesthez szól a szerző:

Uj kor virad, — viradjon más
Korszak reátok is már;
Legyetek egyek, — nevetek
Legyen együtt Etelvár.

* Eredeti kézirata *gyűjteményben*; imperial 2-r. 6 lap. Kiadatlan; az 1840-es évekből való. A szerző sz. 1808, megh. 1862. életrajzát ld. Uj magyar Athenás. 10. l.

49.

Attila és Bléda, történeti szomorujáték öt felvonásban. (Jelige:) Él magyar áll Buda még. 1855. Kivül Toldy írása: Vett. aug. 11. 1855. 4-r. 106 lap.

* A *M. Tud. Akademia* kéziratárában: Magyar Irod. (színművészet) 4-r. l. 10 b.

50.

Etele. Szomorujáték öt felvonásban. (Jelige:) Was glänzt für den Augenblick geboren, — Das Ächte bleibt der Nachwelt unverloren! Goethe.« 8-r. 4 sztl. lev. + 157 lap. Kivül Toldy írása: A Teleki-jutalomra Tört. színmű. II. sz. Vett. dec. 20. 1856.

* A *M. Tud. Akademia* kéziratárában: Magy. Irod. (színm.) XXI. k. 183.

51.

Pályamű a Teleki jutalomra. Attila. Tragoedia 5 felvonásban. Jeligék: »E név: Attila az emberiség emlékezetében Nagy Sándor és Caesar neve mellett vivott magának helyet; ezek hiröket a csodálatnak köszönhetik, ő a réműletnek. — — — Attila balhire azonban nem anynyira azon roszon alapszik, mit tett, mint mit tehetett s mi a világot megdöbbsentette.« Thierry Amadé. — Mít ér a hatalom, diadal, hír, minden? . . . A föld ura nem birt ur lenni egy szíven.« Kivül Toldy írása: Teleki jutalom 1858. V. sz. Vett. decz. 31. 1858. 4-r. 169 lap.

* A *M. Tud. Akademia* kéziratárában: M. Irod. (színm.) XXII. 193.

52.

Áttila Isten Ostora. Zsar és Vak-hit Rémjei. Történeti Dráma, öt felvonásban. írta Nemes-Népi Zakál György mk. ajándékul a Magyar Akademiának. — Andráshidán Zala-Megyében 1860. 8-r. Czímlap és »Vezény-szó« 2 sztl. lev. + 176 lap. Az 1. lap élén: »(Kezdettem ezen Dráma szerkezetét 1859^d. évi November Hónapba).« A 176. lapon az utolsó sor: (25^d Márt. 1861).

* A *M. Tud. Akademia* kéziratárában: M. Irod. (színművészet) 4-r. V. k. 44.

53.

Attila és Az utolsó görög hős. dráma a magyar őstörténelemből. 4 felvonásban. írta: — Arany J. jegyzete: »Jeligés levelén ez áll: »Régi dicsőségünk hol késsel (sic) az éji homályban.« Ide feljegyzte (!) Arany

János főtitkár.« A lap élén: Teleki pályamű. III. sz. Ér. 1872 dec. 27 (az 1873-ki pályázatra).

* A *M. Tud. Akadémia* kéziratárában: M. Irod. (színm.) XLVI. k. 404.

54.

Atilla. Vigjáték öt felvonásban. Kivül: Ér. decz. 30. 1880. (a Teleki vigjáték-pályázatra).

* A *M. Tud. Akadémia* kéziratárában: M. Irod. (színm.) LXXIV. 684. Voltakép csak nevéül fogva tartozik ide, mert a darab főhőse nem hun király, hanem az erdélyi fejedelmek sarjadéka.

II.

NYOMTATVÁNYOK.

1472—1700.

1. (*Il libro di Atila 1472*).

La Hyftoria di Atila dicto flagellum Dei. Az első fejezet élén: INCOMENCIA IL LIBRO DI ATILA EL qual fu inzenerato da uno cane Et poi domentre la matre fe marido a uno barone Atila nafcete: Et come el deftruffe Altin e molte altre citta et in quel tempo fu principiata Venefia. — Végén: Finiffe la hyftoria di Atila dicto flaelum dei translata de lingua francesca in latina de parola in parola de lanno de la incarnation del nostro signor iesu xpo. M. CCCC. XXI. + Rövid leírása annak, miként üldözte Attila a keresztényeket. Colophon: Opera Impressa Per Maestro Gabriele De Piero: E Maestro Phylippo Svo Compagno IN VENECIA Adi. XX. Zenaro M. CCCC. LXXII.

* 4-r. kerek betűkkel, 48 sztl. levél. Szövege: 30 fejezet, prózában, velencei dialectusban. Igen ritka; én a mantovai könyvtárban akadtam egy példányára. V. ö. Maittaire, p. 321. — Crevenna V. 186. VI. 116. — De Bure: Bibliographie instructive. Paris, 1768. Histoire. II. 11. nro 5017. — Panzer: Annales Typogr. III. 92. nro 102. — Hain, nro 1910. — V. ö. Horvát István kézirati jegyzeteivel a M. Nemz. Muzeumban. — Brunet: Manuel. Paris, 1862. III. 1066.

= ISTORIA DI ATILA FLAGELLUM DEI. Lapfő, a₂: Incomencia il libro di Atila el qual fu ingenerato da uno cane. Et poi men- || tre la madre fe marido (sic) a uno barone Atila na- || fcete. Et come el deftruffe altin & molte altre citta. Et i quel tempo fu principiata venegia.

Colophon: Opera impressa per maefro (sic) Phi || lippo de Piero da Venetia: et diligentemente correcta per || Bartholomeo Theo Campano || da Pontecorbo. Idibus Octobris. || M. CCCC. LXXVII. Vale. ||

* Kis 4-r. Index 2 sztl. lev. + 49 lev. a₂-f.). — Igen ritka. Hain nem látta (nro 1911.) s Brunet-vel együtt (i. h. III. 1066) csonka leírását adja. Teljes példánya a British Muzeumban, hova Nagy István gyűjteményéből került. Két első levele híjával meg van még Bolognában, ld. Gli incunaboli della r. biblioteca universitaria di Bologna. Bologna, 1889. p. 45, 46.

= Czimlapon (fametszvény: Jézus a mint Júdás csókját fogadja E fölött): ATILA FLAGELLUM DEI UULGAR & NOUAMENTE HYSTORIADA.

A ij levélen: ¶ Incomincia il libro di Atila: el quale fu ïgenerato da vno cane. Et poi mëtre la madre se marito a vno barõe dal quale Atila nascete. Et come deftrufe Altin & molte altre citta. Et in quel tẽpo fu principiata Uenetia. Fametszvény.

Az utolsó levél^a oldalán: ¶ Atila perfecutore de la chriftiana fede. Primamente vene verfo aquilegia nel tẽpo de papa Leone & de odopio imperatore de li chriftiani. Laqual cita infembre con molte altre cita castelli e forteze nela fertile & bella Italia deftruffe. Li habitatori de li dicti luoghi fugiendo la sua canina rabia ad mõ che nel presente tẽpo cioe del summo pontifice papa Innocẽtio: & di Federico impe- ratore & del Inclyto duce Augufto Barbadico in Uenetia imperante neli anni del signore del. M. CCCCLxxxxi. se fuge la crudele & abhomi- nabile perfectione del perfido cane turcho ilq̃l come e ditto de sopra abãdonando le lor dolce patrie perueno a le prenominate ifole: nelequee fu edificata la potentiffima famofa & nobile cita de Uenetia laqual Idio per la sua pieta mantenga felice & prospera & victoriosa per mare & per terra longo tempo. FİNÍS. ¶ Impressum Uenetijs. — 4-r. 17 levél (a—d). A legutolsó oldalon rubricák.

* V. ö. Hain, 1912. — Brunet: Manuel, 1862. III. 1066.

= Il libro di Atila el quale fu inzenerato da uno cane. Et poi domentre la matre se marido a uno barone Atila nascete: Et come il destrusse Altin e molte altre citta et in quel tempo fu principiata Venesia. Impressum Venetiis (sine anno, circa 1490).

* 4-r. képekkel. V. ö. Hain, nro 1909. — Crevenna IV. 158. nro 6760. — Panzer: Ann. Typogr. III. 499. nro 2821.

= ATILA. FLAGELLVM DEI PER VULGARE. — Incomincia il Libro di Atila: el qual fu ingenerato da uno cane. 4-r. 24 lap. (L. bőv. Hain, nro 1912. a.; I. 592.)

= Atila Flagellum Dei Uulgar. — Incomincia il libro di Atila, elquale fu ingenerato da uno cane. — Impressum Venetiis per Joannem Baptistam Sessa M. CCCC. lxxxxvj. 8-r.

= Atila Flagellum Dei Uulgar.

Fametszvény; alatta nyomdász czímer szintén fametszvényben + I + B + S + betűkkel.

A ii levélen czímsor:

Incomincia Le Rvbriche Over Tabvla ¶ sopra le sequente opera chiamata Atila flagellum dei. Ghe (!) tã ¶ to adir Atila quãto e adir deftructiõe & morte delli chriftiani: ¶ elquale comincia dal nascere del dicto Atila: & de la destructio ¶ ne chel fece ï Italia fin ala sua morte: & come fu morto p le ma ¶ ne del Re Jano re de Pataffia: & he molto delecteoule da leg ¶ ere a cãfachaduna perfona.

A iii levélen czímsor:

Incomincia il libro di Atila: elquale fu ingenerato da uno || cane. Et poi mentre la madre fe marito a uno barone dalquale || Atila nascete. Et come deſtruffe Altin & molte altre citta. Et in || quel tempo fu principiata Venetia. — 4-r. 24 sztl n lev. (A, czíml. — Fiiiij).

Végén: Impreffum Venetiis per Joānem Baptiftam Seffa. M. D. II. Die XIII. Menfis Septēbris.

= Atila. Flagellum Dei per vulgare. — Incomincia il libro di Atila stb. Impreſſum Venetiis per Melchior. Sessa M. D. XXI. (V. ö. Brunet: Manuel, 1862. III. 1066.).

= Incomincia il libro di Attila: il quale fu generato da uno cane. Et poi mentre la madre si maritò a uno barone, dal quale Attila nascete. Et come destrusse Altin, e molte altre città. Et in quel tempo fu principiato Venetia. — Évszám nélkül (Velenceze, XVI. század). 8-r. 31 levél.

2. (Heldenbuch. 1477?)

4^b — 5^b: »Von den helden vnd herren auß der Hünen land das yeczunt heiffet vnger land. Das was künig Eczels lant.« — HELDENBUCH. Hely és évszám nélkül; Martin: Heldenbuch. I. S. XXXIV. szerint Strassburgban, 1477-ben nyomtatott volna. Ugyanott említvék kéziratai és egyéb kiadásai.

3. (Chronicon Antonini. 1484.)

Attila rex hunorum. — Chronicon sive Opus historiarum domini Antonini archiepiscopi Florentini. Colophon (a III. kötet végén): In Nuremberga nominatissima civitate germanie. Anno incarnate deitatis. M. ccccxxxiiij. die vltima Julij per Antoniuꝝ koberger. P. II. fol. LII, LIII. §. i, iiij, iiiij.

* Teljes leírása: Hain: 1159; teljes szép példánya Ráth György gyűjteményében.

4. (Túróczi. 1488.)

(Thurocci Chronicon Hungariae, ab Attila ad Coronationem usque regis Mathiae Corvini. Augustae Vindelicorum. M. CCCCLXXXII. s. ugyanez, kis 2-r. MCCCCLXXXIII.)

* Igy említik Czvittinger: Specimen Hungariae literatae, 1711. p. 392. — Maittaire IV. 438 és 449. — G. W. Zapf: Augsburgs Buchdruckergeschichte. Augsb., 1786. I. 61 68. Azonban minden jel arra mutat, hogy e kiadás sohasem létezett. Itt is, a könyvészet terén igen gyakori leírás- vagy sajtóhiba forog fenn; t. i. a colophon évszámában (M. CCCC. lxxx viij) egy »v«, illetőleg egy »i« elkerülte Czvittingernek vagy correctorának figyelmét, s így lett 1488-ból 1482, illetőleg 1483.)

= De egressu hunorꝝ de scitia.

De ingressu hunorꝝ in pannoniam & de bello corundem in campo Tarnokwelgh cõmissio.

De bello ad locum qui kefmawr dī cõmissio.

De electione Atilæ in regem deqz illius moribus
& armoz gestamibus quibus in hostem vtebaſ.

(Fametszvény: Atilla királyi díszben a trónuson, jobbában egyenes pallos, baljában hadi lobogó).

Quomodo rex Atila Budam fratrem suuz sui regni
effecit participem.

De memorabili & magno Atilæ regis bello in cam
pis cathalanicis commisso.

Quomodo atila rex flagellum dei se vocari iuffit &
de destructione remensis ciuitatis.

De passione sanctaſ vndecim millium virginuz &
de Buda ꝑ atilam fratrem suum interfecto.

De expugnatione aquilegie ciuitatis.

De origine venetoz

De optentu & de ditione ciuitatis Rauenne.

De aduentu Leonis pape ad Atilam regem.

De nouis tregis atilæ nupcijs & de morte eiusdem.

De bello post mortem Atilæ regis inter filios ein
dem gese: & de reditu Chabe filij regis Atilæ in scitiam.

Capitulum de Siculis. (Végén: Finit prima pars chronice
huugaroſ) — — Végén:

Illustrissimoſ hungarie regū chronica In
inclita terre Morauie ciuitate Brunēsi lucu
bratissime impressa finit felicius. Anno sa-
lutis. M. CCCC. lxxxvij. die xx. Martij.

= (Az »Atiláról« szóló fejezetek mint főntebb; b^a — c_{vij}^b) Végén:
Serenissimoſ hungarie regū chronica be || ne reuifa ac fideli studio emen-
data finit se / || liciter Impressa erhardi ratdolt viri foler / || tiffimi eximia
industria et mira imprimendi || arte: qua nuper venetijs nūc Augufte ex / ||
cellet nominatissimoſ. Impensis siquidem Theobaldi feger concius Budensis
An / || no salutifere incarnationis millesimo q̄drin / || gentesimo octogesimo-
octauo tertio nonas Junij. 4-r.

* Böven írja le Hain, 15518. Ujabb kiadásai Bongarsiusnál *Rerum Hungari-
carum Scriptorum Varii* (Francof. 1600) 1—198; Schwandtnernél *Script. rer. Hung.*
I. 39—291. (ed. nova I. 47.) Túróczi kiadásairól értekezett Toldy Ferencz a M.
Tud. Akadémiában, 1850. decz. 7.

5. (*Callimachus, cc. 1489.*)

PHILIPPÍ CALLIMACCHÍ Experientis Vita Attilæ seu de gestis
Attilæ. (S. I. et a. Tarvisii, circa 1489). 4-r.

* Igy említi Struvius-Buderus-Meuselius. *Bibliotheca Historica*, 1790. Vol.
V. P. 1. p. 340. és Potthast: *Bibliotheca Historica Medii Aevi*. Berlin, 1862.
S. 180. K. Estreichernél (*Bibliografia Polska XV—XVI. Stolecia*. Kraków, 1875.
p. 2): »Attila seu De gestis Attilæ. Tarvisii (1489—90).« Ellenben az igen
alapos Wierzbowski (*Bibl. Polonica. Varsoviae*, 1891) hasonló tárgyú művében,
hallgat róla. — »Da lui (t. i. Callimachustól) abbiamo la Vita d'Attila, per cui
il nome degli Ungari cominciò ad esser famoso.« Tiraboschi: *Lett. It.* 1836.
XVI. 212.

= CONRADI || VECERII REGII SECRE || tarii, de Seditiōibus Siciliæ Historia.

ITEM. Eiusdem, de rebus gestis Imperatoris || Henrici VII. Libellus.

ITEM. || P. Callimachi Experientis Attila.

Haganoæ per Ioan. Secerium || Anno M. D. XXXI.

4-r. A, (czíml.) — Lvi. — Hii lapfő: P. CALLIMA- || CHI EXPERIENTIS || Attila.

Az utolsó előtti lapig terjéd. Lvi. colophon: Haganoæ ex officina Ioannis Secerii, || Anno Salutis M. D. XXXI. || Mense Febuario.

= p. 279: CONRADI VECERII || stb. mint az előbbi.

ITEM. || EIVSDEM, stb.

ITEM. || P. CALLIMACHI EXPERIE- || tis Attila.

p. 330—358: P. CALLIMA- || CHI EXPERIENTIS || Attila. — Opvs || Historiarum || Nostro Secvlo Conve || nientifsimū, in quo multa fcitu & ad- || miratione digna, tum ueterum, tum recentiorū, circa || Vrbes, Arces, & Infulas habentur, quod nemo || non ob immensum thesaurum dictorum || & factorum, qui hic latet recon- || ditus, legere debet. || Autorum nomina proxima pagella exhibebit. || Cum indice diligentissimo. || Basileae. Anno. M. D. XLI.

= P. CALLIMACHI || EXPERIENTIS ATTILA.

(dd^a — dd^a — Antonii Bonfinii Rervm Vngaricarum Decades Tres, Nvnc Demvm Industria Martini Brenneri Bistriciensis Transsylvani in lucem aeditae, antehac nunquam excusae. Qvibus Acceservnt Chronologia Pannonum à Noah usque haec tempora, & Coronis Historiae Vngaricae diuersorum Auctorum. (Ezek közt Callimachus.) Basiliae Ex Roberti VVinter Officina, Anno MDXLIII. stb. stb. 2-r.

= P. CALLIMACHI EXPERIENTIS ATTILA. — Antonii Bonfinii Rervm Vngaricarvm Decades Qvatvor, Cvm Dimidia . . . Ioan. Sambvci opera ac studio stb. Basiliae, Ex Officina Oporiniana. 1568. 2-r. p 856—865.

= Callimachus. Historia spraw Atyle króla Węgierskego, Cyprian Bazylik tłumaczył. Kraków, 1574. (l. Estreichernél i. h. 129. 1.)

= P. CALLIMACHI EXPE- || RIENTIS ATTILA. — A. Bonfinii Rervm Vngaricarvm Decades . . . per Ioan. Sambvcvm. Francofvrti Apud Andream Wechelum, M. D. LXXXI. 2-r. p. 853—862.

= P. CALLIMACHI EXPE- || RIENTIS ATTILA. — A. Bonfinii Rervm Vngaricarvm Decades . . . His accessere Ioan. Sambvci Aliqvot Appendices . . . Tertivm Omnia Recognita, Emendata, & aucta per Ioann. Sambvcvm, . . . Hanoviae Typis Wechelianis, apud Claudium Marnium, & hæredes Ioannis Aubrii. M. DCVI. 2-r. p. 853—862.

= P. CALLIMACHI EXPE- || RIENTIS ATTILA. — Antonii Bonfinii Historia Pannonica: Sive Hungaricarum Rerum Decades IV. . . . Accedont Tractatvs Aliqvot . . . Auctore Joanne Sambuco. Editio Hæc

Postrema In Commodiores Paragraphos distincta, clarioribus & marginalibus illustrationibus utrobique locupletata, ... Coloniae Agrippinae, . . . Anno M. DC. LXXX. 2-r. p. 630—636.

* A lapok élén mindvégig: »P. Callimachi Atila.«

6. (Schedel: Liber Chronicarum. 1493.)

Athila rex flagel || lum dei. (Fametszetű mellkép: pánczélba öltözött bozontos szakállú s nagy bajúsú, koronás férfi, jobbájában lapos gombú hosszú bo-

tot, baljában hoszszú, egyenes pallost szorít). Kzd.: ATHILA de Scythia hunoꝝ rex p̄fe genit⁹ mūdiꝝico. cui⁹ fuere germani ottar & rohas. — Végén: Finit hic feliciter liber Chronicaruz cum figuris & imaginib⁹ ab initio mūdi vsqꝫ nunc tēporis Impressum ac finituz in vigilia purificationis Marie in impiali vrbe Augu-

Athila rex flagel
lum dei.

Thila de Scythia
hunoꝝ rex p̄fe ge
nit⁹ mūdiꝝico. cui⁹
fuere germani ottar & ro
has. q̄ ante athilā regnū te
nuisse narrant. p̄ q̄ obitū
cū bleda germāo. hunoꝝ
successit i regno. Erat vero
athila supbus incessu. huc
illucqꝫ circūferēs oculos. vt
elata potētia ip̄o q̄ in mo
tu corpis appareret. belloꝝ quidem amator.
sed tpe manu t̄pans. cōcilio validissim⁹. sup

sta a Johanne Schensperger. Anno ab incarnatiōe domini. M. cccc. xcvij.

* Hain csak ezt a kiadást nem látta; azért vettem föl épen ezt. Hain (14508—14512) még egy latin s 3 német kiadását említi a XV. századból, melyek mindenikét látta, s melyek közt legrégebb az 1493-ki nürnbergi, Koberger-féle editió.

7. (Juvencus Caelius Calanus. 1502.)

ATTILAE VITA PER IUVENCVM CELI || um Calanum Dalmatam edita. Kezdeté: HVNNI QVI TE (!) AVARES: nūc stb. Vége: in fenatu acceptis uulneribus cōfessis interiit. — A CXLIII. ^b levéltől CXLVI. ^a (hibásan »V.«) levélig.

¶ Plutarchi Vitae q̄ diligen
tissime recognitæ: q̄bus tres
uironum illustriū Vitæ
aditæ fuerunt: & in
fine uoluminis
apofitæ.

2-r. CLI. ^b levélen colophon:

¶ Plutarchi uitæ accuratissime nuper Castigate: &
diligenti studio Impressæ. Venetiis per Doninum

Pinciū. Anno Domini. M. ccccii. Die XV. Februarii.
Imperāte inclito domino Leonardo Lauredano. Venetiarum duce Serenissimo.

= Juvenci Vita Attilae Hunnorum Ducis. Ingolstadii 1604. in 4.

* Vogt (Catalogus Librorvm Rariorvm. Hamb., 1738. p. 333, 334) így ír e Bél által kétségbevont kiadásról: »Liber admodum rarus, et tam ignotus, ut Principes eruditorum illum pro inedito habeant. Certe illustris Leibnitius non aliam hujus libri notitiam habuit quam ex Pigna, qui in Historia Estensi illum excitat; alii autem quos inter etiam est Joach. Fellerus, de Juvenci libro tanquam inedito loquuntur; v. Leibnitiana. p. 417. quod et facit Jo. Hallervordius de Historicis Latinis. p. 122. itemque illustris de Ludewig in praef. zur rechtlichen Erläuterung der Reichs-Historie p. 77... At vero falluntur qui Juvencum cum Clarissimo Belio habent pro inedito. Editionem Ingolstadiensem quam indicavimus extare patet ex Joh. Dav. Koeleri Historischen Müntzbelustigungen. P. II. p. 320. ex Catalogo Bibliothecae Cordesianae, et ex Jo. Alb. Fabricii Biblioth. Mediae et infimae Latinitat. T. IV. p. 628. ss. Valentinielli is (Bibliogr. del Friuli. Venezia, 1861. p. 106) a létezők közé veszi fel.

= Iuenci Caelii Calani Dalmatae Historia de Attila Hunnorum Rege incipit feliciter, ex codice manuscripto monasterii Rebdorffensis. — Henrici Canisii Promptuarium Ecclesiasticum. Ingolstadii, typis Ederianis, apud Angermarium, anno 1608. Ellenben a mű végén ekkép van jelezve a kiadás: Ingolstadii, ex officina typographica Ederiana, apud Andraeam Angermarium Anno 1604. — Calanus műve e gyűjtemény függelékében van közzétéve, de csak néhány példányban, a legtöbb kiadásból ki van hagyva. Ld. Garelli Miklós levelét Bél Mátyáshoz: Adparatus ad historiam Hungariae. Dec. I. Mon. III. Calanus Attilája praefatiójában.

= IVVENCII COELII CALANI DALMATAE ATTILA, Post Venciam & Ingolftadiensem editionem, Tertium recusum, recognitus, et notis vberimis illustratus. Decadis I. Monumentum. III. — Adparatus Ad Historiam Hngariae, Sive Collectio Miscella, Monumentorum ineditorum partim, partim editorum, sed fugientium. Conquifuit, in Decades partitus est, & Praefationibus, atque Notis illustravit, MATTHIAS BEL. Cum Cenfura Ampliff. Senatus Pofoniens. Sumtu Philohiftorum Patriae. Pofonii, Typis Joannis Paulli Royer, A. MDCCXXXV. 2-r. 10 sztlm lev. + 89—158 lap.

= Attilae historia Juvenciana denuo edita. — Nova Acta Eruditorum. Lipsiae, 1737. p. 151—158.

* Bél M. fentebbi kiadásáról nagy elismeréssel szóló ismertetés.

S. (Otto Phrisingensis. 1515.)

(Ívj—Kⁱ) De initio tyrannidis || Attilae, morteꝝ Theodoffij.

De tyranni- || de Attilae (sajtóhiba Atila helyett, mert a szövegben mindig Atila), pugnaꝝ inter ipm, & Romanos, & Gothos.

De euerfione Aquileiae, & procellu ipfius ufꝝ ad Ticinum, donec mo || nitu Leonis rediret.

De morte Aetij & Valentini Augufti, stb. || De Paulino epifcopo, morteꝝ Atileꝝ, & Martiani imperatoris. (A. halálára e megjegyzést teszi:

»Iusto dei iudicio id factum arbitrator, ut qui semp̄ humanū sanguinē sicut fuerat, proprio quoq̄ sanguine suffocatus interiret). — OTTONIS PHRISINGEN || fis Episcopi, viri clarissimi, Rerum ab ori || gine mundi ad ipsius vsq̄ tempora || gestarum, Libri Octo, stb. Col.: Argentorati, Ex Aedibvs Matthiæ Schvrerii, Mense Martio. An. M. D. XV. 2-r. (ã Liber Quartvsban).

* Editio princeps Cuspinianustól, a bécsi skót-szerzetesek kéziratából. mely azóta elveszett. Másod ízben Pet. Pithoeus (Basil. 1569. 2-r.), harmad ízben Urstisius (Germ. hist. illustr. I. 9—194) adta ki.

9. (*König Etzels Hofhaltung. 1518.*)

= Von König Etzels Hofhaltung. Végén: In der heune weyß. Gedruckt zu Erfurdt durch Matthes Maler Im M. ccccc. vnnnd. xvij. iar. / (ez alatt, nyomdász-jegyen: Mathes Maler de Erffordia.)

* 4-r. 20 lev. (az utolsó tiszta). Csak 3 utolsó levele van meg e költemény ezen egyetlen XVI. századi kiadásának. V. ö. Hagens Heldenbuch. I. S. LXVIII. Szerzője Caspar von der Roen; I. Hagens Sammlung, 1812. I. 137. Említi Weller: Repertorium typographicum. III. 135.

10. (*Eine schöne Cronik. Augspurg. 1522.*)

Wie der römisch gewalt sey in dyse land kommen vnnnd || von dem wyetrich Attila vnnnd wie er Sant Affra kirchen verprennet | auch || von Sant Bonifacio vnd was zu der zeyt geschehen ist | (Das XXXIX Blat).

Wye Atila fant Vlrichs kyrch verprant (Das XL Blat). — Eine schöne Cronik oder Hystoria wye nach der Syndtfluß Noe. Die Teutschen das streitpar volck jren anfang empfangen haben stb. (Meisterlin Zsigmond Chronographiájának fordítása.) Végén: Volendung dyß wercks in der Kayserlichen reichszftat Augspurg stb. Vnd Gedruckt durch Melchior Rañinger Im jar M. D. XXII. 2-r. V. ö. Zapf: Augsburgs Buchdruckergeschichte. II. 153.

11. (*Haugg: Der hungern Chronica. 1534.*)

Der hungern Chronica inhaltend wie sie anfenglich ins land kommen sind | mit anzeygung aller irer König | vnd was sie namhaftigs gethon haben. Angefangen von irem ersten König Athila | vñ volfüret biß auff König Ludwig | so im 1526. jar bey Mohatz vom Türcken vmbkomen ist. (Fametszvény.) Im druck yetz new außgangen. Anno 1534.

* Atillára vonatkozóan a szövegbe nyomott következő feliratú fametszvények: aij: Von erwelung Athila zu könig | auch von seinen sitten vñ waffen | so er wider die feindt furet. Cap. 2. — a iij: Von der grossen und namhaften schlacht | so durch König Athilam wider die Römer vñ Hispanier | in den Cathalonischen feldern geschehen ist. Cap. 4. — b iij^b: Von dem leiden der hailigen eilff tausend juncckfrawen | vnd von König Buda | so von seinem bruder Athila erschlagen ward. Cap. 7. — Cij: Von der zukunfft des Pabsts Leonis zu dem König Athila. Cap. 10.

Végén, tiszta oldalon: Dises Buch der Vngarischen Chronicken | ist newlich verteutsch | vnd also zusammen gebracht worden durch herr Hansen Haugen zum Freystein | des aller Durchlechtigsten Kõnig | Fürsten vnd Herrn | herrn Ferdinanden | Rõmischer auch zu Vngern | Behem Dalmacien | Croacien &c. Kõnig | Ertzhertzog zu Oesterreich | Hertzog zu Steir | Kernten &c. Rath vnd Diener. Vnd yetzund in druck verordnet auff kosten vñ darlegen Hansen Metzkers Bürger in Wien. Anno Domini 1534. 2-r. Czímlappal együtt 65 számozott levél.

* Turóczy kivonatolása.

= Der Hungern Chronica | inhaltend wie fy anfanglich ins land kommen feind | mit anzaigung aller jrer Künig | vnd was fy namhafftigs gethon haben. Angefangen von jrem erften Künig Athila | vnd volfüret biß auff Künig Ludwig | fo im M. D. xxvj. jar bey Mohatz vom Türcken vmbkõmen ist. (Fametszv.)

Im truck yetz new außgegangẽ. Anno. M. D. xxxvj. 4-r. 84 sztlm lev. (az utolsó lev. tiszta.) A1—Xiiij.

A könyv végén:

Difes Buch der Hungerischen Chronicken | ist Newlich verteutsch | vnd also zusammen gebracht worden durch Herr Hannsen Haugen zü Freyftain | des aller Durchlechtigsten Künig | Fürsten vnd Herrn | Herrn Ferdinanden | Rõmischer auch zu Vngern | Behem | Dalmacien | Croacien | &c. Künig | Ertzhertzog zu Oesterreich | Hertzog zu Steyr | Kernten &c. Rath vnd Diener.

Getruckt in der Kaiferlicher statt Augspurg durch Philipp Vhart. Anno 1536.

12. Paulus Jovius: Elogia. 1551.)

Sub effigie ATHILAE Hunnorum Regis. (Haec facies . . . Athilae saevitiam spirat stb. neje Hildidesnek nevezve; A. története prózában.) Versek ugyan e themáról: Antonius Vvlpus Nouocomensis; és Adamus Fvmanus Veronensis-tól. — Pavli Jovii Novocomensis Episcopi Nverini virorum Elogia bellica virtute illustrium veris imaginibus supposita, quæ apud Musæum spectantur. Florentiæ In officina Laurentii Torrentini Dvcalis Typographi, M D L I.

= Attila. DER HVNNEN KONIG. (mellkép, fametszvényben. Kétszarvú, kecskeszakállú, kondorhajú ember, meztelen mellén félvállra kötve valami gúnya féle; bal vállán két sor szirony. — Ezután A. élete prózában) — Bildnisse / viler . . . berühmter Keyser / Könige / Fürften / Grauen vnd Edeln / in maffen dieselbige Paulus Jouius / vorweilen Bischoff von Nocera / . . . zusammen gebracht / . . . vnd jetzt erftlich in offenen Truck verordnet: Durch Michaëlem Beuther von Carlstatt / der Rechten Doctorn . . . Getruckt zu Basel / bey Peter Perna M D LXXXII. 2-r. két vers: Antonius Vvlpus Nouocomensis; és Adamus Fvmanus Veronensis-tól — Pavli Jovii Novocomensis Episcopi Nvcerini Elogia Virorum bellica virtute illustrium, Septem libris iam olim ab Authore comprehensa, Et nunc ex eivsdem Mvsæo ad viuum expressis Imaginibus exornata. Petri Pernæ Typographi Basil. Opera Ac Stvdio clō Io XCVI. 2-r. (T. III.) p. 10—12.

13. (*Jo. Magnus Goth. Historia. 1554.*)

Attila & Bleda Hunnorū Reges. — Gothorvm Sveonvmqve Historia Avtore Io. Magno Gotho Archiepiscopo Vpsalensī. (Impressvm Romae Apvd Ioannem Mariam De Viottis Parmensem In Aedibus S. Brigittæ anno à Christo nato M. D. LIIII. mense Ianuario.) 2-r. p. 305—313.

14. (*Ranzanus. 1558.*)

(f. XIII^b—XVII.) De Attila. — EPÍTOME RERVVM Vngaricarvm velut per ÍNDICES DESCRIPTA, AVTORE PETRO RANZANO, APVD MATHIAM REgem olim triennium Legato. Nunc primum edita, vnâ cum appendice quadam, opera JOANNIS SAMBVCI, TIRNAVÍENSIS PAN: . . . VIENNAE AVSTRIAE excudebat Raphaël Hofhalter. ANNO M. D. LVIII. 2-r.

= G₈—H₆, lapfő: ATÍLA. Fejezetczímek: JNDEX QVÍN- || TVS ÍN QVO OSTEN- || DÍTVR REGNVM ATÍLAE.

JNDEX SEXTUS || ÍN QVO VÍCTORIA || ATÍLAE NOTATVR.

JNDEX VII. ÍN || QVO APERÍTVR DÍS- || CORDIA, FÍLÍORVM || Atilæ. — Epitome Rervm Hvngaricarvm, Velvt Per Indices descripta, auctore Petro Ranzano, apud Mathiam Regem, olim Regis Neapolitani, triennium legato. Impressvm Ternaviae: Elimatione Et Relectione, Lucæ Peechi Pannoný. — M. D. LXX IX. 8-r. (Gyűjteményben).

= DE ATILA. P. Ranzani Epitome Rervm Hvngaricarvm.

Decretorvm Sev Articlorvm Aliqvot Priscorvm Vngariæ Regvm. Ad Contextvm Bonfinii Illvstrandum, forique Pannonici vsum necessariorum, Liber, Nunc denuò typis proditus. Hanovix, Typis Wechelianis, apud Claud. Marnium & haeredes Ioannis Aubrii. M. DC. V. 2-r. p. 215—220.

= De Atila. — P. Ranzani Epitome stb. Annis ab hinc C. LXVII. impreffa Studio & Opera Lucae Pecchi, Pannonii. Nunc demum ob eius elegantiam recufa. Budaë, Typis Veronicæ Nottenfteinin, 1746. 4-r.

* Kiadva még Schwandtnernél (ed. Lips. I. 322; ed. Vindob. I. 405) és M. Florianusnál (Font. Dom.)

15. (*Székelly István. 1559.*)

(115^a — 118^a) A' MAGIAROKNAC || HISTORIAIOG.

AZ VTAN (a. m. a latin Item) AZ ATILLAT (a szövegben mindenütt »Atila«) A BENDE- || guznac fiat teuc kirallia.

(f. 150) ATILANAC NEMZETI. — Chronica Ez Vilagnac Yeles Dolgairol. Szekele' Estvan Craccoba... M. D. LIX. 4-r.

16. (*Godefridus Viterbiensis. 1559.*)

De ATILA, & ejus origine. — Godfridus viterbiensis PANTEON, sive universitatis libri, qui chronici appellantur XX. jam primum in lucem editi (a Bas. J. Heroldo). Basileæ, Jac. Parcus, 1559. 2-r.

XII. századi író; csupán ezen kiadását veszem fel. Uj variánsokkal kiadta Struvius a Pistorius-féle Scriptores rerum Germanicarum II. kötetében. Az öt utolsó könyvet, javítva és bővítve közölte Muratorius: Scriptores rerum Italicarum. Mediolani, 1725. VII. 374.

17. (*Attila, huomo crudelissimo. 1565.*)

Attila flagellum Dei, il quale fu un huomo crudelissimo, con la destruttion di Altino et di molte altre città, et di qual tempo fosse principiata Venetia. Et di nuovo con somma diligentia corretta et ristampata.

Venetia, Dominico de' Franceschi, 1565. 8-r. 24 l.

18. (*Abr. Bakschay. 1567.*)

= ATHILA (primus Rex Hungariæ). — ABRAHAMÍ BAKSCHAY SHEMNÍCENSIS, PANNONIÍ, SECRETARIÍ ILLVSTRÍSSÍMÍ Domini, D: Alberti à Lasko Palatini Syradiensis. &c. Chronologia, de Regibus Hungaricis prius nunquam edita. CRACOVIAE, In Officina Matthæi Siebenreicheri. M. D. LXVII. 4-r. B. — Bij ívsz.

= Abrahami Bakschay Scemnicensis Pannonii, Secretarii Illvst.^{mi} Domini Palatini Syradiensis, Chronologia De Regibus Hungaricis. — Ingressvs Hvnnorum In Pannoniam. — Athila primus rex Hungariæ. — Antonii Bonfinii Rerum Vngaricarum Decades Qvator, Cvm Dimidia (ed. Joa. Sambvci). Basileæ, 1568. 2-r. 901, 902. 1.

= ABRAHAMI BAKSCHAY . . . Chronologia de Regibus Hungaricis. — ATHILA. — A. Bonfinii Rerum Vngaricarum Decades . . . per Ioan. Sambvcvm. Francofvrti, M. D. LXXXI. 2-r. p. 915.

= Abrahami Bakschay . . . . Athila. — Bonfinii Rerum Vng. Decades . . . emendata, & aucta per Ioann. Sambucum. Hanoviae, . . . M. DCVI. 2-r. p. 915.

= ABRAHAMI BAKSCHAY. . . . Chronologia. . . . — Ingressus Hunnorum In Pannoniam (Atila). — Bonfinii Historia Pannonica (ed. Jo. Sambucus). Coloniae Agr., . . . M. DC. LXXX. 2-r. p. 681.

19. (La guerra d' Atila. 1568.)

(A genfi Bibliothéque Communaleban tett régi jegyzeteim közt találok »Tommaso d' Aquileia: La guerra d' Attila, flagello di Dio, volgarizzata. Ferrara, 1518.« Itt az 1518 valószínűleg 1568 helyett áll.)

LA GVERRA || D' ATILA || FLAGELLO DI DIO. || Tratta dallo Archivio de i || Principi D'Este.

Czímlappal együtt 127 levél. A 128-ik, számozatlan levélben csupán ennyi: IN FERRARA || Per Francesco de' Rosfi da Valenza. || M. D. LXVIII. + 129, 130. sztl. levél: Tavola Delle Cose Più notabili, etc. és Errori scorsi nella stampa.

* Nicc. Franc. Haym szerint (Biblioteca Italiana. Edizione corretta. Milano, 1803. I. 66): »Si dice opera apocripha, e finta da Gio. Battista Pigna, il qual trasse la maggior parte de' racconti dal Poema del Casola Bolognese intitolato il Foresto scritto in Versi Provenzali.« Brunet szerint eredetileg latinul írta volna Tomaso d'Aquileja, aztán provençalra (mások szerint ó-franctziára) fordította a bolognai Casola Miklós; végre olaszra Joa. Marc. Barbieri (I. Index libr. de Lair. I. 418). — V. ö. R. H. Evans: Catalogue of a Portion of the Library of the Late Duke Di Cassano Serra. London, 1826. p. 22. nro 596. Nálunk két magán gyűjtő: gr. Apponyi Sándor és Ráth György könyvtárában van meg.

= LA GVERRA || D'ATILA || FLAGELLO DI DIO || Tratta dall' Archivio de' Principi d' Este. || DI NUOVO RISTAMPATA CON GLI ARGOMENTI inanzi à ciascun libro, & con la tavola delle cose più || notabili, poste parimente nel margine, aggiuntai || DA M. ALEMANIO FINO. CON LA DICHIARATIONE D' ALCUNE voci oscure, che nell' opera si contengono || fattai dall' istesso.

IN VINEGIA, Appresso Domenico Farri. M D LXIX.

12-r. 103 lap címlappal együtt + Tavola Della Guerra D' Atila Flagello Di Dio 9¹/₂ sztl. lev. + Dichiaratione D' Alcune Voci oscure che nell' opera sono sparse, aggiuntai da M. Alemanio Fino, per ordine d' Alfabeto. 3 sztl. lev.

= La guerra d' Attila flagello di Dio, volgarizzata. Nuova edizione da Giammaria Barbieri. Parma, 1843. 8-r.

= Egy olasz krónika a hunokról, ifj. Szinnyei Józseftől. — Athenaeum. Szerkeszti Beöthy Zsolt. 1874. VIII. 2534—2540 és 2593—2596.

* A La Guerra D' Atila 1569. kiadásának kivonatos ismertetése, a József főherczeg könyvtárában lévő példány alapján.

20. (Jo. Sambucus. 1568.)

Reges Vngariae Ab Anno Christi CDI Ad MI^oLXVII. per Ioan. Sambucum uersibus descripti.

ATTILA.

Attila Pannonicos auget dum milite fines,
 Italiam uastat, Teutona regna tenet.
 Illyrium subigens: occiso fratre domandam,
 Collibus excelsam, te quoque Roma, putat:
 Pontificis sed mox uerbis submotus, & arte,
 Sanguinis ad pectus flumine liquit humum.

Antonii Bonfinii Rerum Vngaricarum Decades Quatuor, Cum Dimidia. Quarum Tres priores, ante annos XX, Martini Brenneri Bistriciensis industria editae, iamque diuersorum aliquot codicum manuscriptorum collatione multis in locis emendatiorae: Quarta uero Decas, cum Quinta dimidia, nunquam antea excusae, Ioan. Sambuci Tirnauiensis, Caes. Maiest. Historici, etc. opera ac studio nunc demum in lucem proferuntur: Vna cum rerum ad nostra usque tempora gestarum Appendicibus aliquot, quorum seriem uersa Pagina indicabit.

Basileae, Ex Officina Oporiniana. 1568. 2-r. 891. l.

21. (Heltai. 1575.)

(f. 13^a — 20^b) Lapfő, végig: ATHÍLA HERTZEGNEC || HÍSTORÍÁIA.

Fejezetek: ATÍLA AZ ELSŐ HERTZEC || A MAGYAROK KÖZET.
 ATÍLA HERTZEC EL- || SŐ KÍ İNDVLASA.

ATÍLANAC MASODÍC KÍ- || menéfe, az Magyarokkal.

ATÍLANAC HARMA- || DÍC İNDVLASSA || à Magyarokkal.

AZ ATÍLA HERTZEG || NEC WY HAZASAGA- || ról, és az ő haláláról.

AZ ATILA FIAINAC EGY- || BE VESÉSÉSÉRŐL: ÉS MINT CZABA, || az egyik fia, Vízfőzsa ment foci Magyar- ||okkal Scithiába.

A SZEKELLYEKRŐL, KÍC || ŐC İS MAGYAR NEMZETEC. — Chronica az Magyaroknak dolgairól: . . . Mellyet HELTAI GASPARG Megírta Magyar nyeluen, . . . Colosvarot . . . 1. 5. 75. (L. bőv. Szabó K. I. 118.)

= ATHÍLA REX HVNNOR- || vm, Medorum. Doc- || orvm (!). Metus orbis, Flagellum DEİ (a király egész alakja, a Nádasdy 1663-ki Mausoleumában közölt kép után külön levélre nyomott rézmetszvényben: »Binder sc. Budæ«). A szövegben: Átila az első Hertzeg a Magyarok között. Átila Hertzeg' első ki-indulása stb. — Magyar Krónika. Írta Heltai Gáspár. Nyomtatott Kolosvárott. M. D. LXXIV. Most Pedig Újonnan Nagy-Győrben M. DCC. LXXXIX. Első Darab. Streibig Jósef Betűivel. 8-r. 56 — 88. l.

22. (Walkay. 1576.)

Lapfő (A₂): AZ MAGIAROKNAC SCYTHIABOL EL- || fő ki-
 iőüéfeokról, Az fő Hadnagyoknak, es az || nagy Atillánac eredetiről, és
 külemb-külemb fe- || le hadakról. Mind Sz. Iftuán Királyig.

(C^b) CZABARÓL, ÉS ALADARIVSRÓL, AT- || tillának (bizonyosan csak a megszakítás miatt írva két t-vel, mert a szövegben ekkép, sajtóhibából, egyszer fordul elő, ellenben 12-szer mint »Atilla«) fiáról, és az Magyaroknak ma- || fod ki időefekekről.

Genealogia hiftorica. REGVM HVNGARIAE, AB ADAM PROTOPLASTA AD SERENÍSSÍMVM VSQVE Iohannem Secundum, Regem, &c. Az Az. Az Magyar Királyoknak eredetéről, és nemzetfégekről való Iżép Hiftoria, . . . Mellyet . . . Magyar verfekbe Iżerzet, WALKAY ÁNDRAS. COLOSVARAT (1. 5. 76.) 4-r.

23. (Theob. Müller. 1577.)

Effigies Atilae (metszv.). — Theobaldi Müller Eigentliche und Gedenckwürdige Contrafacturen. . . Weltberümpfter Kriegshelden, Basil., Anno 1577.

24. (Uncius. 1579.)

f. C—C_{vij}^a. ATILA. Hét levélre terjedő vers; kezd.:

ATILA qui Scythico fibi sanguine uendicat ortum

Inuicta geßit qui fera bella manu,

HVNNOS Pannoniae primus deduxit in oras,

Hunno pui primum de Duce nomen habent.

f. C_{vij}^b—D_{iiij}^b. CHABAS ET ALADA- || rius filij ATILAE. — POEMATVM LIBRÍ SEPTEM DE REBVS VNGARÍCIS LEONHARDO VNCÍO TRANSYLVANO AVCTORE. Cum Gratia & Priuil. S. R. M. CRACOVIAE ÍN Officina Lazariana, Anno Dñi M. D. LXXIX. 12-r.

25. (Gosárvári. 1579.)

AZ REGI MA || gyaroknak elfő be iő || VÉSEKRŐL VALO HISTORIA, || Atillauál miképpen telepettenec || le Scambriaban, || És melly || nagy vérontással || férkeß- || tenec || be Pannoniaba. || Ad Notam: || Arpad vala fő az Capitanfágba. || NYOMTATOT COLOSVAROT || Heltaj Gafparne műhelyébe. 1.5. 79. || Eßtendőben. 4-r. 22 sztlm lev. Ar czíml. — Fij. A versejekben: »*Mathias Gosarvari* Tricesimator Hvnidiensis fecit hanc historiam. Magnifico domino Stephanos Bathore dé Somlio ivniori cóméndat, cvomodo gessit bellvm Atila contra inimicos svos et mvltyos réges et dominos, rőgiones, civitates adegit potéstati sve, et sedem habitabilem fecit Scambriam, postrema morte rep.«

* Szabó Károly R. M. K. I. 154. sz. a cím 4-ik sorában hibásan írja, hogy »Atillauál«; mert ott Atillauál van. Az általa említett 4 példányon kívül még egy van, t. i. Ráth György birtokában.

= Gosárvári Mátyás. Az régi Magyaroknak első Be-jövésekről való Historia: Atillával miképpen telepettenek le Scambriában. És melly nagy vérontással érkeztenek be Pannoniában: es az után sok egyéb országokba. Ad notam: Arpad vala fő az Kapitányságba. Nyomatot Syczbe Manlius János által. Anno 1592. 8-r.

* Szabó K. szerint (R. M. K. I. 265.) »megvolt Szathmári Pap Mihály ktárában, Bod Athenas 92. lapjához mellékelt jegyzete szerint. — Ma egy

példánya sem ismeretes. Az itt említett jegyzet *kézirati* lehet; mert Bod Athenása 92. lapjához a nyomtatott példányban csupán Greising Bálint művére van megjegyzés téve, a 350. lapon.

26. (*Nic. Oláh. 1581.*)

NICOLAI OLAHI, METROPOLITAE STRIGONIENSIS, PRIMATIS HVNGARIAE, LEGATI SVMMI ET S^Ecretarij & Cancellarij S. Caes. Regiaeq; M. ac Locumtenentis Regni, &c. viri doctissimi, ATILA.

(p. 862—890.) — Antonii Bonfinii Rerum Vngaricarum Decades Qvator Cvm Dimidia. His accessere Joan. Sambvci Aliqvot Appendices, & alia: vnà cum priscorum Regum Vngariae Decretis, seu constitutionibus: quarum narrationes Bonfinij obiter meminere: & quae pagina 16 indicat. Omnia Nvnc Denovo Recognita, Emendata, & aucta per Joan. Sambvcvm Caes. Maiest. consiliarium & historicum. Cvm Indice Copiosiss. Francofvrti Apud Andream Wechelum, M. D. LXXXI. 2-r.

= Nicolai Olahi, Me- || Tropolitae Strigoniensis, Pri- || matis Hvn-
gariae, Legati Svmmi Et Secre- || tarii & Cancellarii S. Caes. Regiaeq; M.
ac Locum- || tenentis Regni. &c. viri doctissimi, ATILA.

A. Bonfinii Rerum Vngaricarum Decades . . . emendata, & aucta per Joann. Sambvcvm, . . . Hanoviae Typis Wechelianis, . . . M. DCVI. 2-r. p. 862—890.

NICOLAI OLAHI, Metropolitæ Strigoniensis, Primatis Hungariæ, Legati Summi Et Secretarii & Cancellarii S. Caes. Regiæque M. ac Locumtenentis Regni, &c. Viri doctissimi. ATILA. — Ant. Bonfinii Historia Pannonica (ed. Joa. Sambucus). Coloniae Agrippinae, . . . M. DC. LXXXX. 2-r. p. 637—659.

= Nicolai Olahi Metropolitæ Strigoniensis Hvgaria Et Atila Sive De Originibvs Gentis, Regni Hvgariæ Sitv, Habitv, Opportvnitatibvs Et Rebvs Bello Paceqve Ab Atila Gestis Libri Dvo Nvnc Primvm Ex Codice Cæsaero Olahi Manv Emendato Conivnctim Editi.

Vindobonæ, Typis Ioannis Thomæ Trattner Cæs. Reg. Avlæ Typogr. Et Bibliop. — MDCCLXIII.

8-r. Közbe igtatva: Assertiones Ex Universa Philosophia, Quas In . . . Universitate Tyrnaviensi, Anno . . . MDCC. LXIII. Mense Augusto publice propugnandas suscepit Perill. ac Perdoctus Dominus Benedictus Franciscus Török De Balaton Kajár. Ung. ex Comitatu Jaurinen, AA. LL. & Phil. Baccalaureus, . . .« stb. 8 sztlñ lev. + Adamus Franciscus Kollarius Pannonius Neosoliensis Lectori Hungaro S. P. D.« — »Scribebam in Vindobonensi Bibliotheca Palatina ad d. XII. Kal. Maji, anno a partu Virginis c1010CCLXIII.« + Ad Lectorem Nicolaus Olahus.« — »Bruxellis XVI. Maii Anno c1010XXXVI.« Czímlappal együtt 6 sztlñ lev. + szöveg (melynek végén a 199. laptól: Nicolai De Rosenberg Equitis Poloni De Situ, Moribus, Et Diuersitate Scythicarum Gentium. Libellus Singularis) és index 258 lap.

= Nicolai Olahi De Hungaria Et Atila Libri Duo Auditoribus Oblati Dum Positiones Logico-Metaphysicas Amplissimo Honori Reverendissimi Domini Nicolai Turchich, Almæ Cathedralis Ecclesiæ Zagrabien-sis Canonici Archi-Diaconi Camarcensis Abbatis Infulati Mellei Fontis In Archi-Diæcesi Strigoniensi, Proto-Notarii Apostolici Patroni Gratosissimi. Dicatas Defenderent R. R. Titus Brezovachky, Rt (!) Matthæus Klessich, Ordinis Monachorum S. Pauli I. Eremitæ Provinciæ Croaticæ professi Philosophiæ auditores. Præsides R. P. Theophilo Genar, Ejusdem Ordinis & Provinciæ Philosophiæ Doctore ac Professore actuali. Lepoglavæ Die (hézag) Mense Sept. An. Dni 1774.

Varasini, Tipis (!) Joannis Thomæ Nob. de Trattner, Sac. Ces. (!) Reg. Apost. Maj. Typographi & Bibliopolæ.

8-r. 8 sztl n lev. + ugyanazon tartalom, mint a fõntebbiben 5. sztl n lev. + 258 lap.

27. (*R. degli Ariminesi. 1583.*)

ATTILA FLAGELLUM DEI, Tradotta dalla vera Cronica PER ROCCO DEGLI ARIMINESI Padovano, dove fi narra come detto Attila fu generato da un Cane, e di molte Guerre e Deftruzioni fatte da lui nell' Italia. IN VENETIA, per li heredi di Luigi Valvaffore e Giovan Dominico Micheli, al signo del Hippogriffo, 1583. K 8-r. 24 lap.

= Attila flagellum Dei, tradotta dalla vera cronica per Rocco degli Ariminesi padovano, stb. 1. az elõbbit. In Trevigi (Venezia), presso Antonio Paluello (1583), 8-r. 24 lap.

= Attila Flagellum Dei Tradotto dalla vera Cronica, per Roco de gli Ariminesi Padovano. Dove si narra come detto Attila fù generato da un Cane, e die molte destruttioni fatte da lui nell' Italia.

In Trevigi, per Righettini, 1632. Con Licenza de Superiori. 2-r

= Attila flagellum Dei, stb. In Bologna per Antonio Pisani 12-r. (l. Valentinelli: Bibliogr. del Friuli. p. 106.)

= Attila flagellum Dei, stb. In Bologna 8-r. (l. Graesse: Trésor. I. 196. v. ö. Brunet: Manuel, 1860. I. 423.)

= ATTILA || FLAGELUM DEI || Tradotto dalla vera Cronica || PER ROCCO DEGLI ARMINESI || PADOVANO. || Ove fi narra come detto Attila fu generato || da un Cane, e molte deftruzioni || fatte da Lui nell' Italia. ||

Fametszvény e fölirattal: ATTILA FLAGE- || LUM DEI. IN VENEZIA, Per Omobon Bettanino, || Con Licenza de' Superiori.

8-r. Czímlappal együtt 40 lap.

= Attila flagellum Dei, tradotto dalla vera Cronica per Roco de gli Ariminesi Padovano, dove si narra come detto Attila fu generato da un Cane, e di molte destruzioni fatte da lui nell' Italia.

Padova (senz' altro), 8-r. Sono tre Canti in ottava rima.

* Emliti Haym: Biblioteca Italiana. Milano, 1803. II. 52.

= Attila flagellum Dei, tradotto della vera Cronica, dove si narra come il detto Attila fu generato da un cane, e di molti distruzioni fatte da lui nell'Italia. Padova ed in Trevigi per li Eredi Ciotti e Grazioli (s. a.) 12-r.

= Attila flagellum Dei. Tradotto della vera Cronica per Roco de gli Ariminesi Padovano. Dove stb. mint az előbbi. Bologna, 12-r.

ATTILA FLAGELLVUM DEI || Tradotto della vera Cronica per Rocco de gli || Arminefi Padouano. || Oue fi narra come detto Attila fù generato da vn Ca- || ne, & di molte deftruttioni fatte da lui nell' Italia. || (Metszvény: ATTILA FLAGELLVUM DEI felirattal.) IN PADOVA, ET IN BASSANO,— || Per Go: (!) Antonio Remondin. Con Lic. de' Super. 12-r. 32 szltan lev.

* Emich Gusztáv könyvtárában. Tartalmára nézve azonos ugyan azzal, a melyet e számban teszünk közzé, de a kiadás — mint a sorok beosztása, s nehány betűeltérés mutatja — mégis más. XVII. századi nyomtatvány.

= ATTILA || FLAGELLVUM DEI stb. IN PADOVA, ET IN BASSANO, Per Gio: Antonio Remondini. (E számban kezdem meg közzétételét; a mű czíme másolatban a 206. lapon.)

= ATTILA || FLAGELLUM DEI || Tradoto dalla vera Cronica || PER ROCCO DEGLI ARMINESI || Padovano. || Ove si narra come detto Attila fu generato || da un Cane, e di molte deftruzioni fatte || da Lui nell' Italia. (Fametszvény: »Attila Flagellum Dei« felirattal.)

IN PADOVA, ED IN TREVIGI, || Per il Bergami. Con Lic. de' Superiori. 8-r. 48 lap.

= Attila Flagellum Dei Tradotto dalla vera Cronica per Rocco de gli Ariminesi Padovano. Ove si narra come detto Attila fù generato da un Cane, e di molti distruzioni fatte da lui nell' Italia.

In Lucca. 1763. 8-r.

= ATTILA FLAGELLUM DEI Ove si narra come fu generato da un cane, e di molte guerre, e distruzioni da lui fatte nell'Italia. Tradotto dalla vera Cronaca PER ROCCO DEGLI ARMINES (!) Padovano. (Fametszvény: »ATTILA FLAGELUM DEI« felirattal) Venezia, Tip. Cordella 1810. 12-r. 48 lap.

= ATTILA FLAGELLUM DEI OVE SI NARRA come fu generato da un Cane, e di molte Guerre, e distruzioni da lui fatte nell' Italia. Tradotto dalla vera Cronica PER ROCCO DEGLI ARMINESI PADOVANO. (Fametszvény: Attila Elagelum (!) »Dei« felirattal.)

IN VENEZIA PRESSO ANTONIO CORDELLA. Con Permissione. 12-r. 48 lap. (E század elejéről.)

= Attila flagellum Dei, stb.

Treviso (Udine) Paluello (Onofrio Turchetto), 1858. 8-r. 48 lap.

* Emliti Valentinelli i. h. p. 106.

28. (*Eugippius: Vita S. Severini. 1595.*)

HISTORIA || AB EVGIPIO || ANTE ANNOS || CIRCITER MC. || SCRIPTA.

Qua tempora quæ ATTILAE mortem consequuta sunt, occasione vitæ || S. Seuerini illustrantur.

Ex bibliotheca S. Emmerani Reginoburg. nunc primùm edita, cum scholys.

Avgvstæ Vindelicorvm || ad insigne pinus. — || Anno MDXCV.

* 4-r. 6 sztl lev. + Vita S. Severini Ab Evgippio Abbate 1—51 l. + Scholia és Elenchus Chronicvs 13¹/₂ sztl lev.

Csonkán kiadták már Laur. Surius: Vitæ Sanctorum; Cuspinianus: Descript. Austriae; Wolf. Lazius: Comment. Rer. Viennensium.

Codexei: 1. ez a regensburgi; 2. bécsi, Lazius előtt kétszáz évvel írott tehát XIV. századi, hártván; 3. papír-kézirata a XVI. századból; e két utóbbit Lazius említi.

29. (*W. Dilich, 1606.*)

S. 73. Von Attila der Hunnen König (mellkép, fametszvényben).

S. 84. Von Attilae fõhnen.

Vngarische Chronica Darinnen ordentliche / eigentliche / kurtze beschreibungen des Ober und Nieder Vngern / beneben feinem Landtaffeln / und vieler fürnemen Feltungen / Stätte und Lageren verzeichnuß / wie auch dero trachten und Könige contrafacturen / so zuvor nicht in gemein publiciret: Item was sich denckwürdiges von anfang biß auff gegenwertige zeit in Vngern verlauffen vnd zugetragen:...

Aus alten und newen schrifftten / auch der erfahrung selbstet (!) zusammen gezogen vnd verfertiget / auch nuhmer (!) auff's neu übersehen / corrigiret, mit mehren contrafacturen und Hiftorien verbeffert und biß

auff gegenwertige zeit continuiret Durch Wilhelm Schäfer / genandt Dilich. Gedruckt zu Cassel durch Wilhelm Wessel / Anno 1606. 4-r.

30. (*Virues. 1609.*)

ATILA FURIOSO. — Obras tragicas y liricas del capitan Christoval de Virues. Madrid, 1609. 8-r.

* E ritka füzetkében a következő öt szomorújáték van: La gran Semiramis; la cruel Casandra; Atila furioso; la infelice Marcela; Elisa Dido.

31. (Heupoldus. 1613.)

GRündliche vnd aigentliche beschreybung der Gemähl an den dreyen Thürn | Innerhalb der löblichen Statt Augspurg | Teütsch vnd Lateinisch: Von Bernhardo Heupoldo | der dritten Claß bey S. Anna Praeceptore, Rheyenweyß: Vnnd dann von Georgio Fabro seinem Mitconsorten inn Lateinische Vers transferiert: Hoc est: Imaginvm Trivm Tvrrivm Intra Vrbem Avgvstam Celeberrimam, Germanico-Latina descriptio, à supra nominatis autoribus in hanc formam redacta. Typis Valentini Schoeniggii. — M. DC. XIII. 4-rét, 46 sztlm lev. (A^r cziml. — Mij).

Az L^b — M^a leveleken következő módon közli az Atilláról Augsburgban élő hagyományt (V. ö. Chr. Aug. I. és Callimachusall):

Parfusser Thurn.

Tvrris Minoritarvm.

ATTTILAM. ANNO. CDLIV. FANATICA.

MVLIER. IN. LIC. TRANSITV. CONSTERNAT.

TER. HORRENDE. INCLAMANS: RETRò ATTILA.

Das haist auff teütsch fast vngefahr |
 Vierhundert | fünfftzig vnd vier Jar
 Nach Christi deß Herren Geburt |
 Als damahlen gezehlet wurd.
 Ein vnsinnig Weyb | böser art |
 Den Attilam erschreckt hart.
 Als er wolt vber den Lech setzen |
 Bey Augspurg | sich seins leyds ergötzen.
 Schry sie drey mal greulich alda:
 Weich hindersich O Attila.
 Die gantz Histori | wie du sichst |
 Auff zwo Person gegründet ist
 Den Attilam, vnd einem Weyb |
 Dauon ich jetzund weyter schreyb.
 Als auß dem Landt Italia,
 Das letst mal zog der Attila
 Nach Hauß | mit seinem gantzen Heer |
 Ist jm damals ohn alls gefehr.
 Begegnet auff ein stolzten Roß |
 Ein Rasend Weyb vnsinnig groß.
 Die mit gar erschrocklicher stimm |
 Drey mal die wort zugschryen jm.
 O du mein lieber Attila,
 Weich hindersich zu Ruck alda
 Das hielt nun | nach laut der Gschicht |
 Für ein böß Zeychen menigklich.
 Als wann noch einem diser zeyt |
 Ein Has laufft vber den wegscheyd.
 Helt mans für ein praesagium,
 Ja für ein böse weyssagung.
 Wer Attila gewesen sey |
 Das mus ich auch anzeygen frey.
 Nit anders gros war sein Person |
 Von Angesicht doch liecht vnd braun |
 An Brüst vnd Schultern breyt formiert |
 Der Kopf auch wol proportioniert.
 Mit wenig Bart | eintruckter Nas |
 In all seim thun sehr prächtig was.

Jambis meis haec sic sonant.
 Anno quater centesimo,
 Quartoq; quinquagesimo,
 Partum sacrae post virginis
 Auda, furensq; foemina,
 Perterrefecit Attilam,
 In transitu celeris Lici,
 Vbi vires recolligit,
 Ter clamat alto murmure
 Fugam capesse ô Attila.
 Res ut vides, haec integra
 Hominum duorum nititur,
 Nempe Attilae, atq; Foeminae
 Vt nunc canam, fundamine.
 Oenotrium postquam solum
 Furens reliquit vltimò,
 Ibat domum cum milite,
 Praeterq; spem sic accidit
 Occurrit illi percita
 Oestro, caballo foemina,
 Clamore rumpens sidera,
 Magno terrore consonans,
 Dilecte nobis Attila,
 Fuga salutem quaerito.
 Omnes abominabili
 Hoc territi sunt omine.
 Velut viatoris lepus
 Transversa tentat limina,
 Sibi viator autumat,
 Instare casus pessimos.
 Ad Attilam quòd attinet
 Delineare perplacet.
 Erat staturâ parvulâ,
 Frons fusca, sed subluclidâ,
 Erantq; lata pectora.
 Caputq; rotundissimum,
 Barbatulus, sed naribus
 Torsis, tumens superbiâ,

Scharpff Augen hett er wie ein Falck!
 War doch darbey ein grosser Schalck.
 Hochmütig | vnd sehr Ernstlich |
 Tyrannisch wie ein Wütterich.
 Nennt sich ein Gayssel Gottes gleich |
 Zerstöret auch das Römisch Reich.
 Schryb sich ein forcht vnd Rut der Welt |
 Ein Römischn Kayser auserwöhlt.
 Sitzt auff dem Ros hie wol geziert |
 Ein Bogen in den Händen führt.
 Das Weyb auff einer magern Gurren |
 So jm entgegen kompt mit schnurrn
 On Sattel | Zaum | schlecht kleydet war |
 Halb bloss | vnd mit fliegendem Haar.
 Mit ausgestreckt Armen | mager | Alt |
 Fast wie in einer Hexin gestalt.
 Ab disem sehr hesslichen Weyb —
 Entsetzet sich sein Hertz im Leyb.
 Wie auch die Ross vnd die Soldaten |
 So vmb den Attilam hertratten |
 Theten zum theyl das Angsicht wenden |
 Vnd kerten sich an ander Enden.
 Etlich geladne Camelthier |
 Gehn aus dem Wasser auch herfür |
 Darneben auch etlich Trosbuben |
 Die sich an der Ros schweiffe huben.
 Vnd also in eim grossen grimmen |
 In dem Wasser mit vberschwimmen.
 Was für ein endt der Attila
 Genommen hab meld ich auch da.
 Dann als er schlieff | schos jm das Blut
 Rückling aus seiner Nasen gut |
 Vnd endlich drinn ersticken thut.

Habens acuta lumina,
 Mirisq; nixus fraudibus,
 Severus, imperterritus
 Tyrannus atq; barbarus.
 Subinde flagellum Dei.
 Diciq; vult mundi tremor.
 Romana scepra destruens,
 Claves sed ipsas ambiens.
 Equo sat ornatus sedet,
 Arcum suâ gerens manu.
 Occurrit illi sibilans
 Macro caballo foemina.
 Habenâ, ephippio sine,
 Longis capillis, nudaq;
 Vetusta, pansis brachijs,
 Instar sagae turpissimae.
 Ob ista visa Daemonum
 Mens Attilae corrumpitur,
 Equi, simulq; milites,
 Circundabant qui principem,
 Solo tenebant lumina,
 Oculos ferebant & retrò.
 Graves cameli transnatant
 Exinde ripam fluminis.
 Hos persequuntur ad latus
 Ingens calonum copia.
 Furore sicq; turbido
 Altum per amnem connotant.
 Mortem Attilae simul canam,
 Nixus brevi compendio.
 Dormire postquam caeperat,
 Jacet supinus sanguinis
 Sic iste profluvio interit.

32. (Belmonte Cagnoli. 1625.)

Orazione di Leone ad Attila, composta dall' autore prima che cominciasse il poema. Stanze. — Di Aquileja distrutta, di Belmonte Cagnoli. Libri venti, alla ser. Repubb. di Venezia, con gli argomenti in ciascun libro, di Dionisio Dionigi. — Venezia, Francesco Baba, 1625. 8-r. 11 számozatlan lev. + 657 lap.

= Orazione di Leone ad Attila, composta dall' autore prima che cominciasse il poema. — Di Aquileja distrutta, di Belmonte Cagnoli. Con gli argomenti del Dionigi. In questa seconda impressione, corretta e migliorata in più di tremila luoghi, con aggiunte degli argomenti, in ottava rima. — Venezia, 1628, Francesco Baba. 8-r. 3 sztln lev. + 272 lap.

33 (Zincgref. 1626.)

Attila | den die Teutschen Etzel nennen | der Gothen vnd Hunnen König. — Der Teutschen Scharpsinnige kluge Sprüch | Durch Julium Wilhelm Zincgrefen | der Rechten Doctorn. Straszburg | Anno M. DC. XXVI. Bey Josiae Riheln Sel. Erben. p. 430, 431.

* 8-r. Ujabb kiadása: Teutsche Apophthegmen das ist der Teutschen

Scharpsinnige kluge Sprüche in 5 Theil. nebst einer Vorrede von Chr. Wensen. Leipzig, 1693. 12-r.

34. (Schödel, 1629.)

ATTILA REX feliratu (régí felsőítáliei hamis) érem. Ezen kívül állítólag ugyannak 3 érme (rézmetszv.)

Cum Deo. Disquisitio Historico-Politica, DE REGNO HUNGARIAE: Quam In Inclytá Vniverſitate Argentoratenſi, Patrocinante Clarissimo Viro,

Dn. Matthia Berneggero, ... Publicæ Et Amicabili Censuræ subjeicit Auctor MARTINUS SCHÖDEL, Pofonio-Hungarus. Calend. Octob. in Auditoro Majori. — Sidon. Apollinar. Summas in affectu partes jure ſibi usurpat terra, quæ genuit. ARGENTORATI Typis Johannis Reppi, Anno 1629. Impenfis Eberhardi Zetzneri Bibliop. 4-r.

* A szöveg legnagyobb része »Attiláról« szól.

= ATTLA REX stb. mint az előbbi, melynek pusztán csak utánnomata. ARGENTORATI Typis Johannis Reppi, Anno 1630. (Az utolsó sor: »Impenfis« stb. kivételével, mint fentebb.)

* E munkát a szintén pozsonyi születésű Behamb, szintén Straszburgban, I. Lipótnak ajánlva, azon mód (a képek kivételével) újra lenyomatta, mely lenyomatot Behamb neve alatt szoktuk idézni, holott csak a második, czimlap nélküli részt (»Observationes« stb. 1–232.) írta Behamb. A lenyomatnak ez a czíme:

= Jo. FERDINANDI BEHAMB Jcti, & Profefſoris Inclytorum STATUUM in Superiori Auftria NOTITIA HUNGARIAE ANTIQUO-MODERNAE BERNEGGERIANA Perpetuis Obſervatonibus CONDECORATA Nec non INDICE TUM MARGINALI, TUM REALI illuftrata, emendata,

ARGENTORATÍ, Sumptibus GEORGII ANDREAE DOLHOPFFII. M. DC. LXXVI. 8-r. 8 sztl. lev. + 252 lap + Index.

35. (*Trippault. 1635.*)

DISCOURS du siege d'ATTILA roy des Huns, dit le Fleau de DIEU, devant la ville d'ORLEANS en l'an quatre cent cinquante cinq. Par Emmanuel TRIPPAULT, sieur de LINIERES.

Orleans, chez René Fremont, M. DC. XXXV. 8-r. 21 lap.

= Discours du siege d'Attila roy des Huns stb. Nouvelle édition par M. G. Duplessis recteur de l'Académie de Douai. Chartres, imprimerie de Garnier fils, 1832. k. 8-r. 16 lap.

* Bibliophil kiadás mindössze 30 példányban »sur papier écu fin« és 6 péld. »sur pap. de Hollande.«

36. (*Grangierius. 1641.*)

Ioannis Grangierii Regii Professoris de loco, ubi victus Attila fuit olim, Dissertatio. Item, Josephi Justi Scaligeri Notitia Galliorum. Parisiis, ex typogr. Io Libert. 1641. 8-r. metszvényekkel.

* Igen ritka; megvan a párizsi Bibliothèque Nationaleban. »Libellus hic . . . inter ipsos Gallos inventu est difficillimus.« Vogt. Catalogvs hist.-criticvs libr. rar. Hamb., 1753. p. 58. Ismerteti Aug. Beyer: Memoriae historico-criticae librorum rariorum. Dresdae et Lips. 1734. p. 16.

= Ioannis Grangierii Reg. Prof. Paris. De Loco Vbi Victus Attila Fuit Olim Dissertatio. Ad Exemplar Parisiense Anni MDCXXXXI. Cvm Animadversionibvs Anonymi Itervm Edita.

Lipsiae, Ex Officina Langenhemia. MDCCXXXVI.

4-r. Armando De Richelieu Cardinali Patricio. Czimlappal együtt XXX. lap. Czimelőző levélen Atilla képe (Jovius- vagy Schödelből,) bodor kosszarvakkal.

37. (*Des-Guerrois. 1643.*)

Sancti Lupus et Memorius cum Attila rege, auctore M. Nic. Des-Guerrois, . . .

Trecis, E. Nicot, 1643. 8-r. 40. lev.

* A párizsi Bibliothèque Nationaleban; lehet hogy azonos a »SS. Lupus et Memorius cum Attila rege. Trecis, Nicol (sic!), 1648. pet. in-12.« czimű munkával, melyet Brunet említ (Manuel du libraire, 1861. II. 625.)

38. (*Zrinyi Miklós. 1651.*)

ATTILA. Epigrammata (2 versszak). Utána: »Buda« 1 versszak. — ADRIÁI TENGERNEK SYRENAIA, GROFF ZRINI MIKLOS. Nyomtatta Bécben . . . Kofmerovi Máté . . . ANNO M. DC. LI. 4-r. (a függelékben Qq ivsz.)

39. (*Listi László. 1653.*)

ATTILA (hat versszak). Kezd.:

ATilla Fejedelem Bendegucznak fia,
Ama nagy Nemroknak kedves Onokája stb.

(Listius László) Magyar Márs avagy Mohách mezején történt vezedelemnek emlékezete. Nyomattatott Bécbén . . . 1653. a »Reges Hungariae ab Anno Christi CDI. ad Annum MDCLII. Ungaricis Rhythmis defripti« cz. függelék 1. 2. lapján. 2-r.

= ATTILLA. (A szövegben »Atilla« helyett sajtóhibából: »Atilla.«)
— Köpcsényi és Jánosházai Báró Listi László Költői Munkái. Ürményi József által. (Ujabb Nemzeti Könyvtár. II. folyam.) Pest, 1853. 212. l. 4-r.

40. (*Pethő Gergely. 1660.*)

(A₄—C) ATILANAK HADAI.

AZ ATÍLANAK TITVLVSSA.

ATÍLÁ HALÁLA VTÁN PANNONIANAK || Fejedelmi ezek voltak.

ATILÁ KIRÁLYNAK || Genelógiája. (!) — Rövid Magyar Cronica . . . Irattatott Petthő Gergelytől (!) . . . Nyomattatott Bécsben . . . 1660. Elztendőben. 4-r.

* A szövegben legtöbbször »Atilá«, néhányszor »Atila«, egy helyt »Atila avvagy Ethele.«

= ATILÁNAK HADAI stb. Az Magyar Kronikának Veleie, és Summája . . . Bécsben . . . 1702. (Utánnymata az előbbinek.)

= *Atilának Hadai.* — *Az Atilának Titolvssa.* — *Atilá Halála Vtán Pannonianak* Fejedelmi . . . — *Atila Királynak* Genelógiája (!). — Rövid Magyar Kronika . . . Irattatott Petthő Gergelytől . . . Cassán, . . . M. DCC. XXIX. 4-r. (Utánnymata az előbbinek.)

= ATÍLA HADAI. — AZ ATÍLANAK TITULUSSA. — ATÍLA HALÁLA UTÁN PAN- || noniának Fejedelmi ezek voltak. — ATÍLA KIRÁLNAK. Gyenealógiája. — A' Magyar Krónikának Rövideden le-rajzolt Sómája, Mellynek Az első Réfze Pethő Gergely munkájából fzedegettetett, . . . Ez uj formában ki-bocsáttatott, a' mintis 1742. Esztendőkgig foltat(tat)ott M. Kovács János által. Posonyban Nyomattatott Spaizer Domonkos Ferencz költségével. 4-r.

= *Atilának Hadai* (stb. szolgálai utánnymata az 1729-ki krónikának.) Kassán, . . . 1753. Elztend.

41. (*Comes Franc. de Nadasd. 1663.*)

p. 27: ATILA, König der Hungarn. (Ez alatt nagy és gyönyörű rézmetszet, mely másolatai révén legismertebb képe lett Atillának: bajszos, szakállas, férfias szép arcz. Fején korona. Az egész alak magyar díszruhá-

ban. Karvéddel ellátott jobb kezében egyenes kardot, baljában lobogót tart, melyen koronás sas. Oldalán íj és tegezartó. Damaszt »atilla«, magyar nadrág és bő csizma egészíti ki öltözetét. A háttérben lovasság vágat sűrű sorokban, lobogó, fecskefarkú kopjákkal.)

A metszvény alatt:

ATHILA REX HVNNORVM, ME- || dorum, Dacorum, Metus Orbis, Flagellum DEL. — Ez után egy latin és egy német vers.

p. 28. ATILA, VI. Dux Et I. Rex Gentilium Ungarorum. p. 36. ATILA, Sechfter Herzog und Erfter König der Hungarn. — (Comes Franciscus de Nadasd.) Mausoleum Potentissimorum ac Gloriosissimorum Regni Apostolici Regum & Primorum Militantis Ungariae Ducum Vindicatis è mortuali pulvere Reliquiis ad gratam apud posteros memoriam à PIO ET IVSTO PATRIAE DOLORE ERECTVM. (= 1663.) Cum versione Operis Germanicâ Norimbergae Apud Michaëlem & Joannem Fridericum Endteros. 2-r. p. 27—42.

= p. 12—19. ATILA, VI DVX I. REX GENTILIVM VNGARORVM. — Mausoleum stb. mint fönt, à IVfto & Vero patriæ DoLore ereCtVM. (= 1667.) Apud HIERONYMUM VERDUSSEN. 8-r. (Képek nélkül.)

42. (Corneille. 1668.)

ATTILA || ROY || DES HVNS, || TRAGEDIE. || PAR P. CORNEILLE. || A PARIS, || Chez Guillaume De Luyne, Libraire Juré, || au Palais, dans la Salle des Merciers, sous || la montée de la Cour des Aydes, || à la Justice. || — M. DC. LXVIII. || Avec Privilége du Roy. ||

12-r. Czimlappal együtt 4 sztlm lev. Au lecteur (Atilla rövid jellemzése) + 78 lap; az utolsó oldalon »Extrait du privilége«, mely — a Bibliothèque Nationale példányán. — ekkép végződik: »Achévé d'imprimer pour la première fois le vingtième novembre 1667.« (Bibl. Nat. Y. 5569. + I. A. Réserve.)

* E tragoediát 1667 márcz. 4-én adta elő első ízben Molière társasága. Boileau szigorú és laconicus bírálata: »Après Attila, Holà !« daczára még ebben az évben 25-ször adták elő Párizsban, s kétszer egymásután a király előtt Versaillesban. Az első előadáskor ekkép vezették be a színházi kasszakönyvbe (Registre de La Grange. 4-r. p. 86.): »Piece nou^{ll} de M. de Corneille l'ainé pour laquelle on luy donna 2000 (livres), prix fait. — Vendredy 4me (mars). — Attila . . . 1027 (livres).« (bevétel).

= Attila, stb. — Le Theatre De P. Corneille. Reveu (!) & corrigé par l'Autheur. IV. Partie. A Paris, Chez Guillaume de Luyne, Libraire Juré, stb. — M. DC. LXXXII. Avec Privilege Dv Roy.

»Cette bonne édition mérite d'être recherchée, car c'est la dernière revue par Corneille, et on y trouve le texte définitivement adopté depuis. On rencontre rarement des exemplaires bien complets des frontispices.« I. Jules Le Petit: Bibliographie des principales éditions originales d'écrivains français. Paris, 1888. 4-r. p. 203.

= Attila, Roi des Huns Tragédie. 1668. — Le Théâtre de Corneille. Nouvelle édition. Paris, chez la Veuve Gaudouin, M. DCC. XLVII. Tome VI. 8-r.

* Corneille-nek erre vonatkozó mentegetődzését l. T. I. p. lj. Avertissement.

= Attila, Tragédie. — Théâtre de P. Corneille, Avec Des Commentaires, et autres morceaux intéressans. Nouvelle Edition, augmentée. Geneve, M. DCC. LXXIV. 4-r. Tome VI. p. 229—314.

= Attila, Roi Des Huns, Tragédie. 1667 (!). — Oeuvres de P. Corneille. Avec les notes de tous les commentateurs. A Paris, chez Lefèvre. libr. MDCCCXXIV. 8-r. Tome VIII. p. 323—410.

43. (Roht. 1671.)

I. N. J. C. Attila Hunnorum Rex. Quem ex historicis delineatum Superiorum Indultu in Illustri Salana publicæ Doctorum censuræ exponit Præses, M. Rudolphus Roht / Ulmensis. Respondente Christiano Papa, Westhusio-Thuringo. a. d. (hézag) Maji.

Két érem; az egyiken: Attila * * Rex — és Aquileia *; a másikon Attila. Rex. Flagellum. Dei, — hátlapján: orozslán hátán ülő meztelen férfi; jobbáiban korbácsot és egyenes kardot tartva.

Jenæ, Apud Samuelem Krebs / Typographum. A. O. R. cło Ioc LXXI. 4-r. 24 sztlm lev. (A₁—F₄).

= I. N. J. C. Attila Hunnorum Rex quem ex historicis delineatum . . . . . exponit . . . . . M. Rudolphus Roht stb.

(S. 1.) Auctior edita Sumtibus Christ. Enochii Buchtæ, A. O. R. cło Ioc (!) LXXIX. (=1679.) 4-r. 28 sztlm lev. (A.—G₄.)

44. (Bautschner. 1674.)

Inscripti Heroum Nomina Flores In TROPHAEO Illustriſſimæ Familiæ ESTERHASIANAE A Regia ATTILAE Hunnorum Nec non Majorum ejus Scythiæ Regum radice, continuâ, rectâq; serie in hæc usq; tempora feliciter germinantes Hoc est: HEROES Nobiliſſimi, Antiquiſſimi, Beneritiſſimi ESTERHASIORUM Nominis Properanti calamo descripti, & in primæ Laureæ Philosophicæ applausum Illustriſſimo Domino Comiti NICOLAO ESTERHASI De Galantha, Perpetuo de Frakno, &c. Rectori Suo Mariano Cum in Antiquiſſima ac Celeberrima Vniuersitate Viennensi Per R. P. MARCELLINUM BAUTSCHNER è Soc. Jesu AA. LL. & Philosophiæ Doctorem, ejusdemque Professorem ordinarium eâdem primâ Philosophiæ Laureâ ornaretur DICATI A Venerabili Sodalitate B. M. V. sub titulo gloriosè in cælos Assumptæ in Cæsareo & Acad. Soc: Jesu Collegio ex IV. Facultatibus congregata Viennæ Austriæ Anno M. DC. LXXIV die VIII. Maji. Typis Leopoldi Voigt, Universitatis Viennensis Typographi.

4-r. 28 sztlm lev. (A₁ ciml.—G₄.) Az első versezetenél lapfő: Paulvs Longævus, Nominis, ac Familiæ Esterhásianæ primus Auctor: Evrsi Ducis ex Attila per quintam Generationem virilis lineæ descendentis,

Filius. Primùm dictus Estoras, deinde cum Geiza Hungariæ Duce Cognato Suo sacro fonte expiatus circa Annum Domini 969. Pauli nomen accepit, Estoras in posteros suos, futurum Familiæ proprium, transmisit. Vixit annis 117.

45. (Pittoni. 1685.)

HISTORIA || DELLA || VITA, ET ATTIONI || D'ATTILA, || COGNOMINATO || FLAGELLVM DEL. || Con la Dichiaratione delle fiere Battaglie, || Incendij, Distruttioni, Ruine, e Danni, || che apportò all' Italia. || RACCOLTA || DA D. GIO: BATTISTA PINITTO. || — CONSECRATA All' Illuftrifs. e Reuerendifs. Monfign. || DANIELE DELFINO || Vefcouo di Filadelfia, e Patriarca || eletto d'Aquileia.

IN VENETIA M. DC. LXXXV. || Per Leonardo Pittoni. || Si vende in Merzeria al Ponte de' Baretteri sotto || il Portico, all' Infegna della Speranza. + Con Licenza de' Superiori, e Priuileggio.

12-r. 72 lap. Az előszó »di Venetia li 20. Ottobre 1685« keltezve.

= Historia della vita, azioni e guerre crudelissime del fiero re Attila, fatte nell'Italia, e specialmente nella Lombardia, cavate de originali manoscritti antichissimi, da D. Gio. Battista Pittoni. Con due figure in rame. Seconda impressione ad istanza de' curiosi.

In Venezia, (1702.) Per Leonardo Pittoni. 12-r.

= Historia Delle Azzioni D' Attila Cognominato Flagello Di Dio. Con la Dichiarazione delle fiere Battaglie, Incendij, Distruzioni, Ruine, e Danni, che apportò all' Italia. Raccolta Da D. Gio. Battista Pittoni Sacerdote Veneto. Terza Edizione.

Fametszvény: Non Nisi Nymen Apollo felirattal, s L. P. jellel.

In Venezia, MDCCXVI. Preffo Leonardo Pittoni. Con Licenza De' Superiori.

12-r. A czímelőző lap, rézmetszvény; aláírása: Attila Re' Degl' Unni Cognominato Il Flagello Di Dio. Leonardo Pittoni. Suor Isabella P. F. — 68 lap + Libri Curiosi Moderni 2 sztl'n lev. — Az előszóban e műve különböző kiadásairól így ír a szerző: »a pena havevo terminato il terzo lustro della mia Età, quando mi diedi alla qual si sia composizione di questo mio Libretto, e nell' Anno 1685. consegnatolo ai Torchi, lo consecrai à Monsignor Daniele Delfino (che Iddio habbia in gloria) Vescovo all' hora di Filadelfia, e Patriarca eletto d'aquileia, . . .

Volevo poi con l'occasione della seconda Ristampa Seguita nell' Anno 1700. & indi in questa terza occorsa nel presente 1716. modernare lo stile; mà finalmente hò risolto di lasciarlo nel primiero suo essere, per non far questa ingiuria alle Primitie della mia Penna.«

46. (Rabener 1688.)

Justi Gothofredi Rabeneri Programma de Attila. Freybergae, 1688. 4-r.

* Nem láttam. Idézi Struvius-Buderus-Meuselius (Bibl. Hist. 1790. Vol. V. P. I. p. 343), ezzel a megjegyzéssel: »Hic primus fere, qui Attilam crudelitalis, superbiae ac libidinis crimine, cuius a plerisque insimulatur, vindicavit.«

47. (*Albertus et Stridbeckius. 1690.*)

Porisma VI. Mulier quae Attilam à finibus Augustae retraxit, Amazonum similis, non saga videtur fuisse. — Val. Alberti et Chr. Stridbeckii Dissertatio Academica de Sagis. Lipsiae, 1690. 4-r.

* »Cum nuper in Patria dulcissima Evangelicae veritatis scatebra, ut D. Schupp. in Apolog. p. m. 205. audit, per aliquod tempus essem, etiam antiquitatem illam celebratissimam, ac in turri Minoritarum egregie ad iconis adjunctae modum depictam, de muliere scil. illa audace Attilam in fugam conjiciente, contuitus sum oculis, quam Sagam vulgo credunt fuisse. Videtur enim multis hoc certum, ex actione illa haud vulgari. qua ter repetita, voce horrenda *Retro*, Attilam totius id temporis orbis fere hostem, atque devastatorem pessimum, nec non flagellum Dei gravissimum, à finibus Lyci feliciter repressit. Copiam inscriptionis fecit mihi Amicus . . . . Symmysta Augustanus M. G. Spizelius, ex referatissima Parentis Bibliotheca, qua adscripta tota historia clarius sese habebit. Pictura & inscriptio in turri hoc modo se habet: (rézmetszvény, alatta:)

ATTILAM. ANNO. CDLV. FANATICA. MULIER. IN. LICI. TRANSITU. CONSTERNANTER. HORRENDE. INCLAMANS: RETRO ATTILA.

48. (*La sepoltura del gran Attila. 1690.*)

RELATIONE || DELLA SEPOLTVRA || DEL GRAN || ATTILA || RE DEGLÌ HVNNI || Ritrouata dall'Armi Cefaree vicino à Lippa. || Col Raggiaglio dell'immenfo Tesoro, che v'era || nascosto.

In Torino, Bologna, in Verona, per Antonio Roffi, — Et in Vicenza, per Giouanni Berno, Con Licenza de' Superiori 1690. 4-r. 2 számozatlan lev.

49. (*Lisznyai K. Pál. 1692.*)

(1—190. l.) Atyllának Nemzetségének előßámálálása, stb. — Magyarok Cronica'ja . . . Mellyet . . . Tsinalt, Es Ki-Bocsatott Lisznyai K. Pal Debreczeni Schóla Mester. Debreczenben. Nyomtatattott Kassai Pal által, M. DC. XCII. Elztendőben. 12-r.

* E krónikának több mint fele voltakép »Atylla« története, kit mindig így ír, csak a 10. lapon: »ATYLLA ATHILA, kit magyarul Ethelennek hívnak.*

50. (*Otrokocsi Fóris F. 1693.*)

ORIGINES HUNGARICAE; SEV, LIBER, Quò Vera NATIONIS HVNGARICAE ORIGO & ANTIQUITAS, è Veterum MONUMENTIS & LINGUIS præcipuis, panduntur: Indicatò hunc in finem fonte, tum vulgarium aliquot Vocum Hungaricarum, tum aliorum multorum Nominum, in quibus sunt: *Scytha, Hunnus, Hungarus, Magyar, Jáfz, Athila, Hercules, Ifter, Amazon.* &c. Opus hactenus desideratum Labore & Studio FRANCISCI FORIS OTROKOCSI, Minimi Servi Jefu Chrifiti, nunc in filentii solitudine se exercentis. PARS PRIMA. FRANEQUERAE, ex Officinà LEONARDI STRIK, Bibliopolæ. MDCXCIII.

ORIGINUM HUNGARICARUM PARS SECUNDA. In qua, VARIORUM NOMINUM, ORIGINIBUS HUNGARICIS exornandis inventium, EXPOSITIO PHILOLOGICA, continuatur. Quorum in numero sunt: *Pannonia, Dacia, Erdély, Athila, Deucalion, Prometheus, Orion, Tyndareus, Helena, Hercules, Argos, Ister, Maeotis, Tanais, Parthus, Caucasus, Ararat, Araxes*, cum multis aliis, quæ claudit celebre illud *Amazon*. Labore FRANCÍSCI FORIS OTROKOCSI, stb. FRANEQVERAE, stb. MDCXCIII.

* 8-r. I. kötet: Czl. s. dedicatio 7 sztn lev. + Praefatio XXXVIII lap. + Index Caputum 1 sztn lev. + Szöveg 468 l. + Index 12 sztn lev. — II. kötet: Czl. s. ded. 4 sztn lev. + Szöveg 327 l. + Index 8½ sztn lev. A czimelőző lap *Athila* feliratú rézmetszvényén a hun király, táborában, lóháton van ábrázolva. Úgy a király (kinek fején prémes u. n. csákós süveg) mint egész tábora Thököly kuruczai ismeretes öltözetében s fegyvereivel.

51. (*Trophaeum Estorasianum. 1700.*)

1. Atila rézbe metszett képe. Egész alak; a Nádasdy Mausoleumában közöltnek másolata. Két oldalt: Atila Hunnorum, Gottorum, Medorum, Dacorum Rex, Metus Orbis, Flagellum Dei. &c. Annorü. 124. Mortu 9 Anno Domini 457. Közbul czimerpaizs, melynek felső jobb szögletében nyilvánvő és görbe kard keresztbe egymáson; alsó jobb szögletéből a felső bal felé kivágó üstökös. A kép felirata: Per tela per ignes

ATILA (próza, lapidaris stylusban)

2. Herice, Honory Imperatoris Romanor: Filia, Atilæ Regis Hunnorum Coniunx. (Herczegi koronás czimerpaizson a kétfejű sas, jobbájában egyenes kard, baljában jogar.) Damaszt díszruhás nő; jobbján kesztyű, baljára épen felhúzza a kesztyűt. Felirata: Fatis Volentibus.

HERICHE (próza, lapidaris stylusban.)

Trophaeum Nobilissimæ Ac Antiquissimæ Domus Estorasiænæ In Tres Divisum Partes: Quarum I. Exhibet pervetuam Illustrissimæ hujus Familiæ Genealogiam, Imagines Personarum ad eandem pertinentium, cum adjecto ad quamlibet rerum ab iisdem præclarè gestarum Elogio. II. Continet Commentarium partis prioris. III. Complectitur Donationes, stb. Viennæ Austriæ, Typis Leopoldi Voigt, Univerſitatis Viennensis Typographi, M. DCC. 2-r. (Pars II. 3—6.)

BALLAGI ALADAR.